

DİN İSTİSMARI KONUSUNDA UYANIK OLALIM¹

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ

“Allah’ın vaadi haktır! Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın! Sakın Aldatıcılar, Allah ile/hakkında sizi aldatmasın!” (Lokman, 31/33)

Hız. Peygamber (s.a.s.), İslam dinini tebliğ ettiği süreçte üç tür insan tipiyle karşılaşmıştır. Bunlardan birincisi, onun getirdiği vahye gönülden inanan ve samimi bir şekilde onun çizdiği yolda yürümeye çalışan müminler. İkincisi, vahyi inkar ederek ona açıktan cephe alan ve düşmanca tavır sergileyen kafirler. Üçüncüsü de vahyi gerçekte kabul etmediği halde zahirde kabul eden ve İslam toplumunu içeriden yıkma amacı güden münafıklar. Hız. Peygamber’in (s.a.s.) bu üç insan tipiyle farklı ilişki biçimleri geliştirmiştir. O, yirmi üç yıllık tebliğ hayatı boyunca Müslümanları yanına alarak onları eğitmeye ve örnek insanlar olarak yetiştirmeye çalışmış; kâfirlerle mücadele ederek onları hak yola getirmeye gayret etmiş; münafıkları ise isim isim deşifre etmemiş, ancak vahiy sayesinde öğrendiği karakteristik özelliklerini, ashabına anlatarak onlara karşı İslam toplumlarının uyanık olmalarını istemiştir.

Asr-ı saâdetten günümüze kadar var olan ve olmaya devam edecek olan bu üç tipolojiden münafık tipinin teşhis edilmesi, İslam toplumlarının selameti açısından elzemdir. Bunun için Kur’an-ı Kerim’in münafıklarla ilgili ayetlerine ve siyer ve hadis kaynaklarında Hız. Peygamber’in (s.a.s.) onlarla mücadelesine bakmak yeterlidir. Söz konusu ayetlere ve asr-ı saadette yaşanan olaylara topluca bakıldığında münafıkların temel amacının, vahyi küçümsemek, Hız. Peygamber’in otoritesini sarsmak, Müslümanları birbirine düşürmek, düşmanla işbirliği yaparak Müslümanların mağlup olmasına çalışmak, Hız. Peygamber’in şahsı ve ailesiyle ilgili iftiralar atmak ve daha türlü desiselere başvurmak suretiyle İslam toplumunu içerden çökertmek olduğu net bir şekilde görülecektir.

İslam tarihinin şahit olduğu nifak hareketlerinde din, daima bir istismar aracı olmuş ve münafıklar kendi şahsi ve kirli emellerini gerçekleştirmek adına dini tahrif ve tahripten geri durmamışlardır. Dolayısıyla her nifak hareketinin, aynı zamanda “dini metinleri tahrif” ve “İslam toplumlarını içeriden tahrif” hareketi olduğunu söyleyebiliriz.

İslam tarihi bize göstermiştir ki; Müslümanların zaafa düşmesi ve sahip oldukları devletlerin yıkılması, harici düşmanlar sebebiyle olmamış, Müslümanları birbirine düşürerek fitne ortamı

¹ Hüseyin ARI, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

yaratan dâhili düşmanların hile ve desiseleriyle olmuştur. Bu nedenle İslam ümmetinin bekası ve selameti için bize düşen; tarihi olaylardan ders çıkararak haricî düşmanlarla nasıl mücadele ediliyorsa bizden görünüp haricî düşmanların güdümünde hareket ederek İslam'ı içerden yıkmaya çalışan din tahripçileriyle mücadele etmektir. Fakat münafıkların ikiyüzlü karakteri, ilkesiz duruşları, sinsî ve göstermelik tavırları onlarla mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla bu mücadeleyi sağlıklı bir şekilde yürütebilmek için nifak hareketlerinin temel karakteristik özelliklerini çok net bir şekilde tespit ve tahlil etmemiz gerekmektedir. Aksi takdirde bu sinsî düşmanla mücadelede başarılı olunması mümkün değildir.

Din İstismarcılarının Karakteristik Özellikleri

a. Amaçları Allah'ın Rızasını Kazanmak Değildir

Malumdur ki, bir Müslüman için en yüce gaye, Allah'ın rızasına nail olmaktır. Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de bu gerçeğe şöyle işaret etmiştir:

وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِينَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ وَرِضْوَانٍ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“Allah mümin erkeklere ve mümin kadınlara içinde ebedî olarak kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve adn cennetlerinde güzel meskenler vaad etmiştir. Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür, işte büyük bahtiyarlık da odur.” (Tevbe, 10/72)

Ancak dini istismar davasını güden kişiler için böyle bir maksat yoktur. Onların bütün gaye ve maksatları, ya şahsî menfaatleri temin ya da İslam'ı yanlış anlatmak ve İslam'a aykırı işler yapmak suretiyle Müslümanlar arasına nifak ve ayrılık sokmaktır.

b. Dünyevî Kazanımları Önemserler ve Allah Yolunda Risk Almazlar

Uhrevî kaygıları olmayan din istismarcıları, siyasî iktidarı ele geçirme, toplumu yönlendirme, insan kaynağı oluşturma ve ekonomik güç devşirme gibi dünyevi kazanımları önemserler ve gayretleri tamamen bunlardır. Bu kazanımları elde etmek için meşru-gayrimeşru her türlü yol ve yönteme başvurmaktan geri durmazlar. Tarihte olduğu gibi günümüzde de İslam'ı insanlara tanıtmaya gayesiyle yola çıkan din istismarcılarının aslında gerçek amacının siyaset ve ticaret olduğu acı tecrübelerle müşahade edilmiştir.

Din istismarcıları, Allah'ın kesin emir ve yasakları konusunda taviz vermekten geri durmazlar ve bedel ödemeyi göze almazlar. İslam dininin yücelmesi için dünyalıklarından ve konforlarından vazgeçmezler ve türlü bahaneler uydurarak zorluk zamanlarında Müslümanlarla beraber hareket etmezler. Aslında bu tutum bizlere yabancı değildir. Zira Medine'deki

münafıklar da aynı hareket tarzını benimsemişlerdir. Allah Teâlâ onların bu menfaatperest tutumunu şöyle haber vermektedir:

وَإِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبْتَغَىٰ فِيمَا كَسَبَتْ مِنْهُ خِيَارًا لَّيَسْبِغَنَّ فِيهِ أَصَابَتُكُمْ مُّصِيبَةً قَالَتْ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا (72) وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَنْ لَّمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَأْتِيَنِي كُنُتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا

“İçinizden bazıları vardır ki (cihad konusunda) pek ağırdan alırlar. Eğer size bir musibet erişirse ‘Allah bana lütfetti de onlarla beraber bulunmadım’ der. Eğer Allah’tan size lütfetmişse sanki sizinle onun arasında bir sevgi yokmuş gibi ‘Keşke onlarla beraber olsaydım da ben de büyük bir başarı kazansaydım’ der.” (Nisa, 4/72-73)

c. Camiye Alternatif Çekim Merkezleri Oluştururlar

Camiler, Müslümanların ibadet için bir araya geldiği, sevinç ve acılarını paylaştığı, ümmetin birlik ve beraberliğinin tezahür ettiği mekanlardır. İslam tarihi boyunca çok önemli fonksiyonlar icra eden camiler, Müslümanların kardeşçe aynı kibleye yönelerek ibadet etmesini sağlayan vahdet merkezleri olmuştur. Farklı mezheplere, meşreplere mensup Müslümanlar camide omuz omuza vererek aynı Allah’a yönelmiştir. Bundan dolayı dini istismar eden örgütlerin ilk yaptığı şey, eline geçirmek istediği kişiyi çeşitli bahaneler üreterek camiden uzaklaştırmak olmuştur. Camiden koparılarak İslam’ın ana yolundan uzaklaşan bir Müslüman, camiye alternatif mekanlarda dini tahrip etmeye çalışan din istismarcılarının kucağına düşebilir ve “İslam’a hizmet ediyorum” zannıyla İslam düşmanlarının bir piyonu haline gelebilir.

Hiz. Peygamber döneminde yaşanan mescid-i dırâr olayı bu konuda bizim için bir ibret vesikası niteliğindedir. Medine’de Hiz. Peygamber’e (s.a.s.) haset eden Ebu Amir isimli bir papaz, Müslümanların müşriklere galip gelmesi üzerine Şam’a kaçmış ve oradan Medine’deki münafıklara haber göndererek Bizans Kralı’ndan yardım sözü aldığını, Kuba Mescidi’nin yanına mescit hüviyetinde bir yer yapmalarını emretmiştir. Bu sözde mescitte, Ebu Amir’den alınan talimatlar hayata geçirilecek ve Müslümanlar arasında fitne-fesat çıkarmak suretiyle İslam ümmeti içeriden parçalanacaktı. Süreç, onların planlarına göre gelişmiş olsaydı, Medine’de bir iç isyan çıkarılacak ve Medine’nin idaresi münafıkların eline geçecekti. Fakat planları kursaklarında kaldı ve Allah onların bu hain planlarını şu ayeti inzal ederek deşifre etti:

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفْنَ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

“(Münafıklar arasında) bir de (müminlere) zarar vermek, (hakkı) inkar etmek, müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Resulüne karşı savaşmış olan adamı beklemek

için bir mescit kuranlar ve ‘Bununla iyilikten başka bir şey istemedik’ diye mutlaka yemin edecek olanlar da vardır. Halbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder.”
(Tevbe, 9/107)

d. Ayet ve Hadisleri Kendi Batıl Anlayışları Doğrultusunda İstismar Ederler

Din istismarcıları için ayet ve hadisler, İslamî ilimlerin usulü çerçevesinde anlaşılması ve yorumlanması gereken dinî metinler değil, kendi heva ve heveslerine göre tevil hatta tahrif edilmesi gereken manivelalardır. Tarih boyunca dini tahrip etmek isteyen kişi veya yapılar, farklı amaçlarla ayet ve hadisleri istismar etmişlerdir. Örneğin, din istismarcıları, kendisinin veya başında bulunduğu yapının Allah tarafından desteklendiği iddiasını ispat için ayetleri istismar etmişler; bazı ayetlerin ya doğrudan ya da dolaylı olarak kendilerine veya başında buldukları yapıya işaret ettiğini veya onları müjdelediğini iddia edebilmişlerdir. Halbuki Kur’an-ı Kerim’den herhangi bir ayetin, doğrudan bir gruptan veya bizzat bir şahıstan bahsettiğini ancak Allah Resulü’nün beyanıyla bilmek mümkündür. Bunun imkanı ise Allah Resulü’nün vefatıyla birlikte ortadan kalkmıştır. Şu halde ayetlerdeki ifadelerin, kesin bir üslupla sadece bir şahsı veya bir grubu tanımladığını, övdüğünü iddia etmek Kur’an-ı Kerim’in evrensel mesajını tahrif etmektir.

Dinî metinlerin diğer bir istismar şekli de dini istismar eden çevrelerin kendi icraatlarını meşrulaştırmak ve fikirlerini hâkim kılmak amacıyla âyetleri keyfî olarak yorumlamaları, bazı sahih hadisleri görmezden gelirken bazı zayıf ve mevzu hadislere tutunmalarındır. Burada ayet ve hadisler, din istismarı yapan şahıs ve gruplar için sadece birer araçtır. Dünyevi birtakım maslahatlar için ayet ve hadisleri istismar edenler için Allah Resulü şöyle buyurmuştur:

...بُنْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ يَحْتَلُ الدُّنْيَا بِالْدِينِ... بُنْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ هَوَىٰ يُضِلُّهُ...

“Dini dünyaya alet eden insan ne kötüdür! Arzu ve isteklerinin kendisini saptırdığı insan ne kötüdür!” (Tirmizî, “Sıfatü'l-kıyâme”, 17)

e. Hakikatin Kendi Tekellerinde Olduğunu İddia Ederler

Dini istismar eden yapıların önemli bir özelliği de kendi dini anlayışlarını mutlak hakikat kabul ederek diğer anlayışları hatalı ve batıl kabul etmeleridir. Bu anlayış, aslında müntesiplerine “Bize tabi olanlar, hakikate tabi olur ve ebedi kurtuluşa erer. Bize tabi olmayanlar ise batıl yoldadır ve ebedi kurtuluşu garanti değildir.” düşüncesini empoze etmek içindir. Bu düşünceye inanan kişiler de –maalesef- bu yapıların mahkumu olmaktadır. Halbuki dinimiz böyle bir hakikat tekelciliğini asla kabul etmemektedir. İman esaslarına gönülden inanmış ve gücü

yettiğince Allah'ın emirlerine uyan ve yasaklarından kaçınan her Müslüman, ebedi kurtuluşa erecektir.

Son söz olarak şunu ifade edelim ki; din istismarcılarının karakteristik özelliklerini çoğaltmak mümkündür. Müslümanlar olarak yaşadığımız çağın belki de en büyük imtihanı, dini ihya davasıyla ortaya çıkan din istismarcılarının suret-i haktan görünen batıl fikirleridir. Coğrafyamızda Müslümanların bugün yaşadığı büyük sıkıntılar ve açmazlar, FETÖ ve DEAŞ gibi örgütlerin ürettiği ve servis ettiği bu batıl düşüncelerin ürünleridir. Bu sıkıntıları aşabilmemizin yegâne yolu, mücadele ettiğimiz olguyu iyi tahlil edebilmekten ve İslam'ın aslı kaynaklarından doğru bir yöntemle elde edilen sahih dinî bilgiyle bilinçlenmekten geçmektedir.

İSLAM'A GÖRE BİLGİ KAYNAKLARI²

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ

“Allah size gaybı da bildirecek değildir; fakat Allah peygamberlerinden dilediğini bunun için seçer.” (Â-i imran, 3/179)

* * * * *

Kainatı ve içindeki her şeyi yoktan yaratan mutlak kudret ve sonsuz ilim sahibi Yüce Allah'tır. Onun ilmi her şeyi kuşatmışken onun ilmini hiçbir varlık kuşatamaz. Alîm ve Habîr isimleriyle, olmuş ve olacak bütün hadiseleri mutlak manada bilen ancak Yüce Allah'ın bilgisinin gerçekliği tartışılmazken ondan başkasının ilmi tahkike ve teyide muhtaçtır. Şu ayet-i kerimeler Allah'ın ilminin kuşatıcılığı ve enginliği konusunda bizlere ışık tutmaktadır:

إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا

“Sizin ilâhınız ancak kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'tır. O, ilmiyle her şeyi kuşatmıştır.” (Tâhâ 20/98)

وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de mürekkep olsa, arkasından yedi deniz daha ona katılsa, Allah'ın sözleri (yazmakla) yine de tükenmez. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Lokman 31/27)

Her şeyi bilen Allah insanın fitratına eşyanın bilgisini öğrenme ve bilgi edinme melekelerini kodlamıştır. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ. قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.

“Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi.” “Melekler, “Seni bütün eksikliklerden uzak tutarız. Senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin” dediler.” (Bakara 2/31-32)

Bu âyetlerde ifade edildiği üzere Yüce Yaratan bütün mahlukatı yaratıp “Adem'e onların isimlerini öğretmiştir. Allah'ın insanlara eşyanın isimlerini öğretmiş olması, dünya hayatıyla ilgili zorunlu bilgileri insanların fitratına yerleştirmiş olduğu anlamına gelir. Önemli olan

² Dr. Bünyamin OKUMUŞ, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

insanın fitratında varolan öğrenme melekesini harekete geçirebilmektir. Bunun yolu da eğitim ve öğretimden geçer.

İslam dinine göre insan akıl yoluyla bilgiye erişebileceği gibi, işitme, duyma, tatma, koklama gibi duyu organları sayesinde de tecrübe yoluyla bilgiler edinir.

Akıl

İnsan lehine ve aleyhine olan şeyleri akıl vasıtasıyla keşfedebilir. Kendisi için neyin iyi neyin kötü olduğuna akıl yoluyla karar verir. Bunun için Kur'ân-ı Kerimde akli kullanmaya, semavat/gökler, yer, geçmiş kavimler ve mahlukat hakkında düşünüp ibret çıkarmaya büyük önem verilir.

Kur'ân'da özellikle Hz. İbrahim şahsında misal verildiği üzere akıl ve akletme, mutlak bir yaratıcının varlığına ve birliğine inanmanın en önemli bilgi kaynağı olarak yer almıştır. En'âm suresinin 74-79. âyetlerinde anlatıldığı üzere İbrahim (a.s.) gökyüzünü gözlemleyerek yıldızların, ayın ve güneşin seyrini takip etmiş ve tevhid inancına erişmiştir:

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben, Allah’a ortak koşanlardan değilim.” (En’âm 6/79)

Demek ki Allah’ın insana ayrıcalıklı bir özellik olarak bahsettiği akıl nimetinin kadri, varlığın ve insan olmanın amacını sorgulama bakımından erişilen bilginin değeriyle ölçülür. Hz. İbrahim (a.s.) aklını kullanarak ve evren üzerinde tefekkür ederek âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah’a teslim olmuştur. Tabi ki Hz. İbrahim’in bu derin tefekkür seyrinde duyu organları da en önemli bilgi vasıtaları olarak görev icra etmiştir.

Salim Duyu Organları

İnsanı en güzel şekilde yaratan Yüce Allah ona işitme, görme, tatma ve koklama gibi duyu organları bahsetmiştir. Kur'ân'da şöyle buyrulur:

ثُمَّ سَوَّيْنَاهُ وَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَا لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ

“Sonra onu şekillendirip ona ruhundan üfledi. Sizin için işitme, görme ve idrak duygularını yarattı. Ne kadar az şükrediyorsunuz!” (Secde 32/9)

İnsan bütün bu melekeleri sayesinde hayatta tecrübeler edinir. Bu duyu organları onun için birer bilgi kaynağı olması yanında ona şükrünün ifasını gerektiren sorumluluk yükler. Yüce Kitabımız bu hususa şöyle işaret eder:

وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Allah, sizi analarınızın karnından, siz hiçbir şey bilmez durumda iken çıkardı. Şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi.” (Nahl 16/78)

Demek ki Yüce Allah insana kulaklar, gözler ve kalp gibi duyu organları bahşederek insana bilgi öğrenme vasıtalarını da bahşetmiş ve bunların şükrünü eda etmeyi bizden istemiştir.

Haber-i Sadık/Doğru Haber: Gaybın Bilgisi ve Ahiret hayatı

İslam öğretisine göre öteki hayatın ne olduğu ve orası için nasıl hazırlanılacağı ancak vahiy yoluyla bilinir. Bunun için de peygamberlere ihtiyaç vardır. Yüce Allah insanlığın tarihsel sürecinde peygamberler göndererek hayatın anlamını, insan olmanın sorumluluğunu ve öteki hayatın nasıl kazanılacağını bildirmiştir. Bu bildirme ilk peygamber olarak kabul edilen Hz. Adem ile başlayıp son peygamber olarak gönderilen Hz. Muhammed (a.s) ile son bulmuştur. Kur’ân-ı Kerim’de bu hususa birçok âyette dikkat çekilmiştir. Hûd suresinin 49. Âyetinde şöyle buyrulur:

تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ

“İşte bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Bundan önce onları ne sen biliyordun, ne de kavmin. O hâlde sabret. Çünkü (iyi) sonuç, Allah’a karşı gelmekten sakınanların olacaktır.” (Hûd 11/49)

Kur’ân-ı Kerim

Gaybın yani öteki alemin ve bu dünyada insana gayb olanın/görünmeyenin bilgisi ancak sadık/doğru haber yoluyla elde edilir. Gayb hakkında bilgi veren kaynağın mütevatir olması esas kabul edilmiştir. Kur’ân-ı Kerim de inanma ile güvenilir haber arasında yakın ilişki kurmuş ve muttakilerin gayba yakinen; yani bilgi vasıtalarıyla kavranmış gibi iman ettiklerini vurgulamıştır:

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ۝ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ۝ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

“Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır. Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için yol göstericidir.” “Onlar gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak

verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar.” “Onlar sana indirilene de, senden önce indirilenlere de inanırlar. Ahirete de kesin olarak inanırlar.” (Bakara 2/2-4)

Bu âyetlerde vurgulandığı üzere Kur’ân ve daha önceki peygamberlere indirilen ilahi vahiyler İslam öğretisinde gayba dair temel bilgi kaynaklarıdır.

Haber-i Resûl

Peygamberler Allah’tan aldıkları ilahi vahiy haberlerini insanlara tebliğ ettikleri gibi kendileri de hem gaypla hem de bu dünya hayatıyla ilgili bilgiler vermişlerdir. Onlar ilahi hükümlerin hem beyan edicileri/açıklayıcıları hem de uygulayıcı örnekleridir. Mesela “Cibril hadisi” adıyla bilenen örnekten anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber iman, İslam ve ihsan kavramlarının ne manaya geldiğini bu yolla açıklamıştır. Uygulamalı olarak da namazın nasıl kılınacağını gösterdiği gibi ibadetlerle ilgili meseleleri de açıklamıştır. Dünyevi meseleleri ise işin ehline/uzmanına bırakmayı tavsiye ederek işte uzmanlaşmanın örneğini vermiştir.

Musa b. Talha’nın babasından rivayet ettiği bir hadiste bu husus Resulullah’a atfen şöyle açıklanmaktadır:

فَعَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : مَرَرْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَوْمٍ عَلَى رُءُوسِ النَّخْلِ ، فَقَالَ : مَا يَصْنَعُ هَؤُلَاءِ ؟ فَقَالُوا : يُلْقِحُونَهُ ، يَجْعَلُونَ الذَّكَرَ فِي الْأُنْثَى فَيُلْقِحُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا أَظُنُّ يُغْنِي ذَلِكَ شَيْئًا . قَالَ فَأُخْبِرُوا بِذَلِكَ فَتَرَكُوهُ ، فَأُخْبِرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ فَقَالَ : إِنْ كَانَ يَنْفَعُهُمْ ذَلِكَ فَلْيَصْنَعُوهُ ، فَإِنِّي إِنَّمَا ظَنَنْتُ ظَنًّا ، فَلَا تُؤَاخِذُونِي بِالظَّنِّ ، وَلَكِنْ إِذَا حَدَّثْتُكُمْ عَنِ اللَّهِ شَيْئًا فَخُذُوا بِهِ ، فَإِنِّي لَنْ أَكْذِبَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ .

Ebû Talha şöyle rivayet etmektedir: “Resulullah (s.a.s.) ile hurma ağaçlarını budayan/bakımını yapan bir kavme rastladık. Peygamberimiz “onlar ne yapıyorlar” diye sordu. Onlar aşılama yaptıklarını; aşılansın diye erkek tohumu dişiyeye kattıklarını söylediler. Resulullah (s.a.v) bunun bir faydasının olacağını sanmadığını beyan etti. Onlar bu haberi alınca aşılamaı terk ettiler. (Sonaçta hurmalar ürün vermeyince) bunu Resulullah’a haber verdiler. Bunun üzerine o dedi ki: şayet bu işlem faydalıysa yapseydınız. Ben sadece zannımca bir tahminde bulundum. Ben bu tahminden dolayı kınamayın. Fakat size Allah’tan bir şeyi haber verdiğimde ona sarılın. Zira ben Aziz ve celil olan Allah hakkında aslan yalan söylemem.” (Müslim, “Fedail” h.n: 2361)

Bu hadisede anlatıldığı üzere bilgi kaynakları dini ve dünyevi olarak iki kısma ayrılır. Dinin temel kaynağı vahiy ve Hz. Peygamber’in açıklamaları ve bu konudaki uygulamalarıdır. Ziraat, tarım, sanayi ve sanatlarla ilgili işlerde ise bilgiye ancak akıl, duyu organları ve tecrübe; deneme yanılma ile erişilir. Kur’ân’ın esas ilke olarak vurguladığı ve Hz. Peygamber’in tavsiye ettiği üzere her işi erbabına havale etmek en uygun yoldur.

Rüya ve İlhamın Bilgi Değeri

Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in Sünneti, İslam'da dinî bilginin yegâne kaynağı ve meşruiyet ölçüsüdür. Bu itibarla peygamberler dışındaki insanların rüya ya da ilham yoluyla eriştiğini iddia ettiği bilgilerin doğruluk değerinin Kur'an ve sünnete göre tahkik edilmesi gerekir. Dolayısıyla peygamber dışında hiç kimsenin yanılmazlık niteliği olmadığı için ne kadar bilgili ve dindar olursa olsun kişilerin görüş ve yorumlarının geçerliliği bu iki kaynakla uyumlu olmasına bağlıdır. Allah Resûlü vefat ettikten sonra artık mutlak otorite ya da yakînî bilgi kaynağı kalmamıştır.

Hz. Peygamber'den (s.a.s.) gelen hadisler, (Buharî, "Ta'bir" 46; Müslim "Ru'ya" 4) peygamberler dışındaki insanların gördüğü rüyaların dinî bakımdan bir delil niteliği taşımadığı ve rüyalara dayanarak inanç veya amele dair meselelerde hüküm ortaya konulamayacağını göstermektedir. İslam âlimleri arasında bu hususta görüş birliği vardır. Çünkü rüya her ne kadar insan için bir gerçeklik olsa da hem hatırlanmasında hem de yorumlanmasında hata ihtimali çok yüksek olduğundan aklî ve naklî deliller gibi kesinlik bildirmez, bağlayıcı da değildir. Öte yandan bir kişi, rüyasında Hz. Peygamber'in ona helal olan bir hususun haram olduğunu; haram olan bir hususun ise helal olduğunu söylediğini görmüş olsa bu rüyanın hiçbir değeri yoktur. Sübjektif bir nitelik taşıyan rüyaya dayanarak, naslarla sabit dinî hükümler terkedilemez ve kul hakkı ihlalinde bulunulamaz.

Peygamberler dışındaki insanların rüyalarının herhangi bir bağlayıcılığı ve kesinliği bulunmamaktadır. Hz. Peygamber kötü rüyanın anlatılmasını yasaklamış, iyi rüyaların ise anlatımının sınırlı tutulmasını emir ve tavsiye etmişlerdir. (Buharî, "Ta'bir" 46; Müslim "Ru'ya" 4) Dinî bakımdan mesuliyet gerektiren en çirkin davranışlardan biri rüyaların istismarıdır. Bir kişinin görmediği bir rüyayı "gördüm" diye anlatması bizzat Hz. Peygamber tarafından yasaklanmış ve "yalanların en büyüğü" olarak nitelendirilmiştir. (Buharî, "Ta'bir", 45) Bunun yanı sıra, rüyaların istismar edilerek dünyevî menfaat elde etmek ve kişileri yönlendirme maksadıyla kullanılması nezih İslam ahlakıyla asla bağdaşmaz. İnsanları irşad etme iddiasında bulunanların bu tür söylemlerde bulunması itikadi ve ahlaki bakımdan son derece sorunludur ve kişiyi Allah nezdinde ağır bir veballe karşı karşıya bırakır.

Hz. Peygamber'i Rüya'da Görme

Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

من رآني في المنام فقد رآني فإن الشيطان لا يتمثل في صورتي

“Kim rüyasında beni görürse mutlaka beni görmüştür, çünkü şeytan benim suretime giremez.”
(Müslim, “Kitabu’r-Rü’ya”, 42/10) Bu hadiste ifade edilen Hz. Peygamber’in (s.a.s.) rüyada görülmesi hususunda ilim geleneğimizde tercih edilen görüş, O’nun rüyada ancak aslî şemâili yani kendi gerçek dış görünüş ve özellikleriyle görüleceğidir. Bu yüzden aslî suretini görmemiş bir kimsenin “O’nu rüyamda gördüm” dediğine itibar edilmez. İmam Buhârî kendi hocalarının “Peygamber’i rüyada görmek, kişinin onu ancak hayatında aslî sureti üzere görmesi durumunda mümkün olabilir.” görüşünü benimsediklerini nakleder. (Buhârî, Ta’bir, 10) Dolayısıyla Hz. Peygamber’i hayatta görmemiş ve O’nun gerçek suret ve şemâilini bilmeyen kişinin rüyada Hz. Peygamber’i gördüğünü iddia etmesi bir gerçeğe tekabül etmez. Öte yandan şeytan bir kişiye rüyasında gördüğü bir görüntünün peygamber olduğu vesvesesini verebilir. Ancak rüyayı gören kişi, Hz. Peygamber’in gerçek suretini veya şemâilini biliyorsa bunun bir şeytanî kandırmaca olup olmadığını anlar.

Allah Resûlü’nün birilerinin rüyasına girerek emir vermesi, objektif bir bilgi olarak değerlendirilemez. Birisi rüyada Hz. Peygamber’i gördüğünü ve belli mesajlar verdiğini iddia etse bu, başkaları için herhangi bir hüküm değeri taşımaz. Kaldı ki rüyaların birçoğu, uyku halinde bazı haricî etkenler sonucunda ruhî ve zihinsel dünyamızda ortaya çıkan sübjektif görüntülerdir. Bu itibarla rüya vb. sübjektif olaylara dayanarak dini bir hüküm vermek yanlış olur. Zira dini hükümlerde kaynak Hz. Peygamber’in (s.a.s) Veda Haccı’nda belirttiği üzere Kur’ân ve Sünnet’ten ibarettir.

AKLI KULLANMA VE ELEŞTİREL DÜŞÜNME³

﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّىٰ يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ﴾

“Rabbim eğer dileyseydi, yeryüzünde yaşayan herkes topyekûn iman ederdi. (Hal böyleyken,) insanları imana zorlayabileceğini mi sanıyorsun? Hem de, hiç kimsenin, Allah'ın izni olmadıkça asla imana erişemeyeceği ve aklını kullanmayanlara alçaltıcı bir azabın geleceği (gerçeği) ortadayken.” (Yunus, 10/99-100)

* * * * *

Akıl, Yüce Allah'ın insana bahşettiği en önemli nimettir. Zira insanı insan yapan ve onu diğer canlılardan ayıran en temel vasıf, akıldır. Ayrıca insan kendisine bahşedilen bu akıl ile emaneti yüklenmiş, mükellef ve sorumlu bir varlık olmuştur. Nitekim bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا

﴿جَهُولًا﴾

“Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir.” (Ahzab, 33/72)

Bu ayette insanın yüklendiği emanetin, akıl ve irade olduğu da ifade edilmiştir. Zira o, bu emanet sayesinde sorumlu bir varlık olmuş; emir ve nehiylerle muhatap kılınmıştır. Ayrıca insan yüklendiği bu emanet ile vazifelerini eksiksiz yerine getirebilme noktasında donanımlı hale gelmiş ve yeryüzünde “Allah'ın halifesi” unvanına sahip olmuştur.

İnsan, yüklendiği bu emanet sayesinde hem kendisini tanır hem Rabbini bilir hem de yaratılış gayesinin farkına varır ve bu doğrultuda gayret sarf etmeye çalışır. Dinin ve mükellefiyetin esası olan akıl olmadan makbul bir imandan da söz edilemez. Sırat-ı müstakimde şaşmadan ilerleyebilmenin yolu, yine akıldır. Zira akıl, bir şeyin yanlışlığı ve doğruluğunu ortaya koymak suretiyle, bir denetim vazifesi icra etmektedir. Ne var ki aklın bu denetim vazifesini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesi için ilahi bilgi (vahiy) ve selim (bozulmamış) fitratla işbirliği yapması kaçınılmazdır. Aksi takdirde insana bahşedilen en değerli nimet olan akıl, onun hem dünyada hem de ebedi âlemde hüsrana uğramasına sebep olacak bir vasıtaya dönüşebilecektir.

³ Halil KILIÇ, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Nitekim Allah'ın verdiği bu nimeti gerektiği gibi kullanmayanlar veya yanlış yönde kullananlar, yaratılış gayesinden uzaklaşmakta ve Rablerini hoşnut edecek bir yaşamdan yüz çevirmektedirler. Dolayısıyla insanın sahip olduğu en değerli nimet olan akıl, gerektiği gibi kullanıldığında onu cennete götürecek en önemli kılavuzu olurken gerektiği gibi kullanılmadığı zaman da onun helakine sebep olabilecektir. Nitekim yukarıdaki ayetin devamında insanın “zalim” ve “cahil” olarak nitelenmesi de akıl emanetinin gereği gibi kullanılmamasındandır.

Kur'an'ın Aklı Kullanmaya Yaptığı Vurgu

Kur'an-ı Kerim, çoğu yerde akli kullanmaya vurgu yapmış; yanlış söz, tutum ve davranışlar karşısında “*umulur ki akledersiniz*” (Bakara, 2/73, 242; Zuhuf, 43/3; Yûsuf, 12/2; Hadîd, 57/17; Nûr, 24/61; En'âm, 6/151) “*aklınızı kullanmıyor musunuz?*” (Bakara, 2/44, 76; Enbiyâ, 21/10, 67; Hûd, 11/51; Kasas, 28/60; Mûminûn, 33/80), “*akletmiyorlar*” (Bakara, 2/171; Enfâl, 8/22), gibi ifadelerle muhataplarının akıllarını kullanmamalarını eleştirmiştir.

“Akıl” kelimesinin ayetlerde isim şeklinde değil de fiil yapısında kullanılması, aklın aktif olarak kullanımının önemine dair bir işaret olsa gerektir. Zira aktif olarak ve gereği gibi kullanılmayan akıl, gerçek manada akıl olarak değerlendirilemez. Bu itibarla Kur'an, Allah'ın en büyük lütfü olan ve insanları diğer varlıklardan ayıran en önemli vasıf olan aklın, işlevsel olmasını; düşünen, üreten, anlayan, hak ile batılı ayırmak için çabalayan fonksiyonel bir aklın olmasını istemiştir.

Kur'an'da aklın kullanılmaması çok sert bir dille eleştirilmekte ve aklını kullanmayanlar adeta hayvanlara benzetilmektedir. Nitekim şu ayetlerde bu husus açıkça görülmektedir:

﴿أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا﴾

“Yoksa sen onların çoğunun (söz) dinleyeceklerini yahut akıllarını kullanacaklarını mı sanıyorsun? Onlar hayvanlar gibidirler, belki yolca onlardan daha da şaşkındırlar.” (Furkân, 25/44)

﴿إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ﴾

“Şüphesiz, yeryüzünde yürüyen canlıların Allah katında en kötüsü, akıllarını kullanmayan (gerçeği görmeyen) sağırlar, dilsizlerdir.” (Enfâl, 8/22)

Akıllarını kullanmayan kişiler, ilk ayette hayvanlara benzetilirken sonraki ayette yeryüzündeki en kötü/en şerli varlık olarak nitelenmiştir. Bu ağır eleştirilerin sebebi muhtemelen şudur; Yüce

Allah insanı öyle bir donanım ile yaratmış ki, melekler bu sebeple insana secde etmek durumunda kalmıştır. Ne var ki insan, bu donanımını gereği gibi kullanmamış ve hayvanlarla arasındaki en temel fark ortadan kalktığı için onlarla bir tutulmuştur. Ayrıca aklını kullanmayan insan, çobanın önünde nereye sürülürse oraya giden, ne verilirse onu yiyen bir sürü gibidir. Kendilerine verilen bilgileri, aklın en temel fonksiyonu olan sorgulama ve muhakeme süzgecinden geçirmedikleri için bu tarz kişilerin, hem kendilerine hem de içinde yaşadığı toplumun fertlerine zarar vermeleri kaçınılmaz hale gelecektir. Nitekim 15 Temmuz hain darbe girişiminde aktif rol alanlar, kendilerine verilen talimatları sorgulamaksızın yerine getirmişler ve gerek kendileriyle aynı safta namaz kılan ve beraber yiyip içen mesai arkadaşlarının gerekse aynı bayrağın altında gölgelenen dindaşlarının ve yurttaşlarının üzerlerine kurşun/bomba yağdırmaktan çekinmemişlerdir. İşte, akıllarını kullanmayan bu tipler, tam da ayetin vurguladığı gibi yeryüzünün en kötü/en şerli varlıkları haline gelebilmektedirler.

Bir başka ayet-i kerimede ise Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّىٰ يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِنَ

إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ﴾

“Rabbin eğer dileseydi, yeryüzünde yaşayan herkes topyekûn iman ederdi. (Hal böyleyken,) insanları imana zorlayabileceğini mi sanıyorsun? Hem de, hiç kimsenin, Allah'ın izni olmadıkça asla imana erişemeyeceği ve aklını kullanmayanlara alçaltıcı bir azabın geleceği (gerçeği) ortadayken.” (Yunus, 10/99-100)

Bu ayetin ikinci cümlesine Elmalılı Hamdi Yazır'ın verdiği mana şu şekildedir: *“Akıllarını hüsn-i isti'mal etmeyenleri O, pislik içinde bırakır.”*

Buna göre, aklını gerektiği gibi kullanmayan kişiler, dünyada rezilliği, ahirette ise Allah'ın azabını tatmakla cezalandırılacaktır. Akıllarını kullanmamanın pişmanlığını ahirette fazlasıyla duyacaklar ama iş işten geçmiş olacaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim bize bu gerçeği şu şekilde beyan etmektedir:

﴿وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾

“Ve onlar şöyle derler: Eğer kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, şu çılgınca yanan alevli ateştekilerden olmazdık.” (Mülk, 67/10)

Fikirleri Körü Körüne Kabul Etmeme, Akıl ve İlim Süzgecinden Geçirme

Doğru veya yanlış olduğuna bakmaksızın bir inancı veya düşünceyi körü körüne taklit etmek taassup olarak nitelendirilmektedir. Taassup, herhangi bir tarafa olan bağlılıktan dolayı delili apaçık ortaya konduğunda bile gerçeği kabul etmeme olarak da tarif edilmiştir. Aklı gereği gibi kullanmamanın bir neticesi olan taassup, kişiyi sahih inançtan ve doğru istikametten ayıran bir haldir. Nitekim Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de taassupla hareket edip akıllarını kullanmayan cahiliye müşriklerinin halini şu şekilde tasvir etmektedir:

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾
وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمُّ بُكُمْ عُمًى فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾﴾

“Onlara, ‘Allah’ın indirdiğine uyun!’ denildiğinde, ‘Hayır, biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol)a uyarız!’ derler. Peki, ataları bir şey anlamayan, doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı (onların yoluna uyacaklar)? İnkâr edenleri imana çağıran (peygamber) ile inkar edenlerin durumu, bağırıp çağırmadan başka bir şey duymayan hayvanlara seslenen (çoban) ile hayvanların durumu gibidir. Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Bundan dolayı anlamazlar.” (Bakara, 2/170-171)

Ayet-i kerime aklını kullanmayan ve *“biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol)a uyarız”* diyerek sorgulamaksızın bir şeylerin peşinden giden müşrikleri açıkça eleştirmekte ve onların durumunu, sesleri işittiği halde ne denildiğini anlamayan hayvanların durumuna benzetmektedir. İşte bunun gibi kendisine gelen bilgileri akıl ve ilim süzgecinden geçirmeyen her kişi, kılavuzunun koluna takılıp onun gittiği yere gitmeye mecbur olan bir âmâ gibi olur ve mensup olduğu yapıdan gelen bir bilgiyi sorgulamaksızın alıp kullanır. Nihayet böyle bir kişi, davası uğruna her şeyi mubah görebilmekte, kul hakkı yemekten çekinmemekte, ibadetlerin şekillerine varıncaya kadar değişiklik yapabilmektedir.

Oysaki aklın en temel fonksiyonlarından biri eleştirici ve sorgulayıcı olmasıdır. Zira duyular insan için pek çok veri toplamakta; fakat toplanan her veri doğrudan amele konu olmamaktadır. Akıl öncelikle bu verileri değerlendirerek bilgiye dönüştürmekte; amele uygun olanla olmayanı ayırt etmektedir.

İşte insan, hadiselerin mahiyetini kavrayabilmek için *“ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin, kim”* gibi soruları sormalı ve kendisine gelen her bilgiye itibar etmemelidir. Esasında kişinin eleştirmesi ve sorgulaması, onun hakikatin peşinde olduğunun bir göstergesidir. Eleştiren ve

sorgulayan kişi, bilgiyi kendisine mal eder ve bu bilginin bir malumat yığıını olmasının önüne geçer. Bu şekilde elde edilen bir bilgi ise hiç şüphesiz kişinin daha bilinçli ve özgür olmasını sağlar.

Gerek geçmişte gerekse günümüzde kendisini mehdi, mesih, peygamber ve hatta ilah olarak tanıtan nice kişiler olmuştur. Geçmişten günümüze böyle bir tablonun ortaya çıkması vahim olmakla birlikte asıl vahim olanı, bu kişilerin etrafına azımsanamayacak kadar kitleleri toplamayı başarabilmeleridir. Bu durum da göstermektedir ki aslında İslam, sadece bir olan Allah'a kulluğa çağırarak insanı özgürleştirmekte; aklını gereği gibi kullanmayan insan ise pek çok kişinin kulu ve kölesi haline gelebilmektedir.

Tam da bu noktada Malik b. Nebi'nin, sömürge tasnifine değinmekte fayda vardır. O sömürgeyi, siyasi, ekonomik, kültürel ve zihinsel sömürge olmak üzere dörde ayırmaktadır. Bunlardan ilk üçünün etkileri belli bir zamanda düzeltilbilir belki ama zihinsel sömürünün etkisi çok daha uzun vadeli olmakta, telafisi de çok daha güç olmaktadır. Bu itibarla özellikle Müslümanların en önemli sermayeleri olan akıllarını gerektiği gibi kullanmaları, her türlü zihinsel sömürüye karşı akıl mekanizmasını ve aklın tabi bir işlevi olan eleştirel düşünceyi aktif bir şekilde kullanmaları önem arz etmektedir.

Kişinin gerek dini gerekse siyasi liderine sorgulamaksızın tabi olup gassalın önündeki ölü gibi olması şeklinde aklın önemini öteleyen bir anlayışın İslam'da yeri yoktur. İman ettikten sonra akıl yürütmenin bittiği ve sorgulamanın doğru olmadığı şeklindeki bir tutum, akla bu denli önem veren ve vurgu yapan İslam dini ile bağdaşmamaktadır. Bu hususta gerek Müslümanlar gerekse bütün insanlar için en güzel örneklerden biri de Hz. İbrahim'dir (a.s.). Nitekim o, daha hayatının baharında içinde yetiştiği toplumun inancını sorgulamış ve bu inancın yanlışlığını onlara göstermek için gayret sarf etmiştir. Ayrıca o, ahirete olan imanının yakîn olması ve kalbinin mutmain olması için dirilmenin nasıl olduğunu gözleriyle görmek isteyerek bir başka sorgulama örneği daha sergilemiştir. Konuyla ilgili ayet şu şekildedir:

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي...﴾

“Hani İbrahim, ‘Ey Rabbim! Bana ölüleri nasıl dirilttiğini gösterir misin?’ demişti. (Allah ona) ‘İnanmıyor musun?’ deyince, ‘Hayır (inanıyorum) ancak kalbimin tatmin olması için’ demişti...” (Bakara, 2/260)

Sorgulamanın sadece dünyevi bilgilerle sınırlı olmadığı, dinî bilgilerin de akıl süzgecinden geçirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Nihayet, on beş asırlık İslam ilim geleneğimizde dinî

bilgilerin de sorgulandığı, Kur'an'daki bir ayetin, Hz. Peygamber'den aktararak gelen bir rivayetin nasıl anlaşılması gerektiği, bu bilginin ameldeki karşılığının ne olduğuna yönelik gerek akaid gerekse fıkıh kitaplarında binlerce örnek bulmak mümkündür. Ancak burada şu hususa da dikkat edilmesi gerekmektedir; namazın neden beş vakit kılındığı, rekat sayıları, orucun şekli gibi hususlar aklın mahiyetini tam olarak kavrayamadığı ve taabbudî olarak nitelenen konulardır. Bu konuların hikmetine dair aklî faaliyetlerde bulunulmasında bir sakınca yokken bunların aslına/mahiyetine dair sorgulamalar çoğu kez yanlış neticelere sebep olabilmektedir.

Önder veya Lider Kabul Edilen Kişilerin Hatadan Masun Olduğu Düşüncesi

İslam dininin temel bilgi kaynakları Kur'an ile onun hayata yansımaları olan ve sünnet olarak nitelenen Hz. Peygamber'in (s.a.s.) söz, fiil ve onaylarıdır. Bu iki temel kaynaktan hareketle İslam âlimleri masuniyetin (günah işlemekten korunmuşluk) sadece peygamberlere has olduğunu söylemişlerdir. Bu noktada dinle alakalı konularda peygamberlerin, her türlü günahahtan korunmuş olduklarını; bununla birlikte dünyevi ve beşerî münasebetlerde insan olmaları hasebiyle peygamberlerin de yanılacakları, onların bazı tutum ve davranışlarının da istişareye açık olduğu ifade edilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatına baktığımızda sahabenin pek çok konuda Allah resulüne itiraz ettiği ve onun benimsediği görüşlerin aksini savunan bir yaklaşım içinde oldukları bilinen bir husustur. Ancak sahabe, Hz. Peygamber'e bir konuda itiraz edeceği zaman öncelikle konunun vahiy kaynaklı olup olmadığını teyit etmeyi ihmal etmemişler; vahiyle elde edilen bir bilgi ise kayıtsız şartsız teslim olmuşlar, vahiy kaynaklı olmayan hususlarda ise kendi görüşlerini beyan etmişlerdir.

Son peygamber olan Hz. Muhammed'in (s.a.s.) vefatıyla dinî konularda hatadan münezzehe, söyledikleri eleştirisiz kabul gören ve mutlak anlamda itaat edilecek hiç kimse yoktur. İnsanlık için rol model olan Hz. Peygamber bile dinî olmayan hususlarda sorgulanabiliyorsa onun dışındaki herkesin evleviyetle sorgulanması mümkündür. Allah ve resulünün buyurduklarının dışında herkesin görüşü alınabilir veya atılabilir. Yine bu iki otorite dışındaki herkes -ne kadar âlim olursa olsun-, gerek dinî gerekse dünyevî görüşlerinde yanılabilir, hata yapabilir. Bu konuda meşhur bir Arap atasözü şu şekildedir: *لِكُلِّ عَالِمٍ هَمُوءٌ وَلِكُلِّ جَوَادٍ كَبُوءٌ*. "Her âlimin sürçmesi (hatası), her yağız atın da tökezlemesi vardır."

Bu noktada kendilerine belli kişileri önder veya lider edinen Müslümanlara düşen görev, bir görüş ya da düşünceye körü körüne bağlanmamak, bu kişilerin yanılmaz ve hatadan korunmuş

olduğu vehmine kapılmamaktır. Müslüman bir akıl, bağlı olmakla bağımlı olmak arasındaki bariz farkı net olarak bilmeli ve önyargılarla körü körüne bağlılıkların kişiyi, gerçekleri göremez ve duyamaz hale getirdiğini kesin bir şekilde kavramalı ve Yüce Allah'ın şu eşsiz mesajını bir an olsun hatırlımdan çıkarmamalıdır:

﴿الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْأُولَاءُ﴾

“Sözü dinleyip de onun en güzeline uyanlar var ya, işte onlar Allah'ın hidayete erdirdiği kimselerdir. İşte onlar akıl sahiplerinin ta kendileridir.” (Zümer, 39/18)

KUR'AN VE SÜNNETİN DOĞRU ANLAŞILMASI⁴

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

“İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman için ve (ola ki üzerinde) düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik.” (Nahl 16/44)

* * * * *

Din, Allah Rızasını Kazanmaya Vesile Olmalıdır

İlk insandan itibaren Yüce Allah, Peygamberler aracılığıyla insanlara doğru yolu gösteren dinini inzal eylemiştir. Allah rızasına erişebilmek için dinin, Allah'ın istediği doğrultuda anlaşılması ve yaşanması gerekmektedir. Dini duyarlılığa sahip olmak, dini benimsemek ve inanca bir fert olmak, kişinin irade ve tercihinin bırakılmıştır. Yüce Allah şu ayet ile tercihi kuluna bıraktığını beyan etmiştir.

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا

“Şüphesiz biz ona doğru yolu gösterdik; artık o isterse şükreden olur, isterse nankör.” (İnsan 76/3)

Dini düşünce ve yaşantıda asıl hedef, Allah'ın rızasını kazanmak olmalıdır. Dünyalık menfaat elde etme düşüncesiyle dini duyguların istismar edilmesi ve sadece gösterişe dayalı dindarlığa meyledilmesi asla doğru değildir. Zira dinin bizzat kendisi, esas anlamı itibarıyla “her şeyin Allah'ın rızasına uygun olarak gerçekleştirilmesi” manasını ifade etmektedir.

O halde **الَّذِينَ هُمْ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ** “Bilinmeli ki halis dindarlık yalnız Allah için olanıdır” (Zümer 39/3) hitabı gereğince dinin, Allah için yaşanması gerekmektedir.

Yüce Allah, dinin tebliğ ve tebyini ile vazifelendirmiş olduğu elçisine **قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا** “De ki: Bana, dini Allah'a hâlis kılarak O'na kulluk etmem emredildi” (Zümer 39/11) diye hitap etmesi, Mümin kullarına da **فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ** “O hâlde, kâfirlerin hoşuna gitmese de, siz dini Allah'a has kılarak O'na ibadet edin” (Mümin 40/14) buyurması, kulluk vazifesinin sadece Allah'a yapılacağını açık bir şekilde göstermektedir.

Buna göre kula kulluk yapma anlayışının, dinen yanlış olduğu unutulmamalı, hiç kimseye ilahî bir paye vererek bağlanılmamalı ve Allah'ın huzurunda herkesin kendi hesabıyla baş başa kalacağı akıldan çıkarılmamalıdır.

⁴ Mustafa GÜVENÇ, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Dini Bilgi, Aslı Kaynaklara Dayanmalıdır

İslam dininin iki ana kaynağı bulunmaktadır. Bunlar Allah'ın kitabı ve Allah'ın Resûlünün sünnetidir. Bu iki kaynak et ile tırnak gibi birbirinden ayrılmaz özelliğe sahiptir. Eğer bunlardan biri ötekileştirilir veya bunların araları ayrılırsa dinin doğru anlaşılması ve yaşanması güç duruma gelir. Zira sünnete itibar edilmeden ortaya konan bir din anlayışı, münferit ve keyfi bir tutum olmaktan kurtulamaz. Bunun mukabilinde de Kur'an'dan uzak bir din anlayışı, yerelliğe mahkum olur ve murad-ı ilahîyi doğru bir şekilde anlamaktan uzak kalır.

Dini, Allah'ın kitabı ve Resûlü'nün sünneti doğrultusunda yaşamak, Müslümanı yanlış fikirlere meyletmekten alıkoyar. Hz. Peygamber (s.a.s) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır.

تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ، لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمُ بِهِمَا: كِتَابَ اللَّهِ، وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ

“Size iki şey bırakıyorum, onlara sımsıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmayacaksınız: Allah'ın kitabı ve peygamberinin sünneti.” (Muvatta', Kader, 3)

Kur'an ve sünneti birbirinden ayırmak sahih dini eksiltmek demektir. Zira Yüce Allah dinini, indirdiği kitap (Kur'an) ile bildirdiği gibi gönderdiği peygamber ile de öğretmiştir. Kur'an'ı, onu ilk öğrenen ve öğreten kişi olan Hz. Peygamber'in açıklamalarından bağımsız olarak anlama ve anlatma, bireysel anlayışların esiri olacaktır. Bu durum da bir kişinin Kur'an anlayışını, Kur'an ile hatta din ile eş tutmaya sebep olacaktır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ نُحْشَرُونَ

“Ey iman edenler! Allah ve Resûlü, hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, mutlaka bu çağrıya icabet edin! Bilesiniz ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer. Yine bilesiniz ki, hepiniz Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.” (Enfâl, 8/24) ayeti açık bir şekilde bu iki kaynağa icabet edilmesine işaret etmektedir

Yüce Allah kendi sevgisini kazanmayı, Peygamberine tabi olmaya bağlamış ve Peygamberine itaat edilmesini kendisine itaat olarak vasıflandırmıştır.

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” (Âl-i İmran 3/31)

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا

“Resûlullah’a itaat eden Allah’a itaat etmiş olur, yüz çevirenlere gelince seni onlara bekçi olarak göndermedik.” (Nisa 4/80)

Kur’an-ı Kerim’i açıklama vazifesi ile görevlendirilen ilk kişi, Kur’an kendisine vahyedilen Hz. Peygamber’dir. O, kendisine indirilen Kitabı, istisnasız tüm beşerden daha iyi anlamış ve onun ashabı da ondan almış olduğu eğitim ve nüzül ortamına olan vukufiyet vesilesiyle sahih İslam anlayışına sahip olmuştur.

Kur’an-ı Kerim’de şu ayet ile Hz. Peygamber’e (s.a.s.) Kur’an’ı tebliğ etme görevi verilmiştir:

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

“Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O’nun mesajını iletmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphe yok ki Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.” (Mâide 5/67)

Tebliğ vazifesi yanında Hz. Peygamber’e tebyin yani Kur’an’ı açıklama görevi de tevdi edilerek sadece bir postacı hükmünde olmadığı ortaya konulmuştur. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

“İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklamak için ve (ola ki üzerinde) düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik.” (Nahl 16/44)

Görüldüğü üzere ayette düşünmek ve aklı kullanmak tavsiye edilmiştir. Fakat bu işlev, vahiy ve Hz. Peygamber’in açıklama ve izahlarına dayanmalıdır. Aksi halde mesnetsiz ve tutarsız birçok düşünce ve fikir ortaya çıkacaktır.

Sünnet Olmadan Kur’an Anlaşılamaz

Müslümanlar için en güzel örnek ve önder olan Hz. Peygamber, her konuda olduğu gibi Kur’an’ın anlaşılması ve hayata aktarılması hususunda da en iyi rol modelidir. Ayet-i kerimede Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

“Andolsun, Allah’ın Resûlünde sizin için; Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah’ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır” (Ahzab 33/21)

Hz. Peygamber’in dini algı ve yaşantı noktasında bu özelliğinin farkında olan sahâbe, Kur’anî bilginin yanında Resûlullah’ın açıklamalarına ve sünnetine de büyük önem vermiş ve dini bu

iki kaynaktan beslenerek yaşamaya çalışmışlardır. Onlardan sonra gelenler de aynı tutumu devam ettirmiş ve günümüze kadar sünnet, müslümanları aynı çizgide toplayan ve Kur'an ile birlikte onlara yön veren etken olmuştur.

Günümüz itibariyle yapılan yanlışlardan biri de Kur'an-ı Kerim'i, iki kapak arasına sıkıştırarak dini ve Kur'an'ı sadece oradan zihne gelen anlayışlarla sınırlandırmaktır. Bu bağlamda Kur'an'ın indiriliş sürecini, 23 yıllık inzal dönemini, ayetlerin işaret ettiği olayları, vahye muhatap olan insanların gelişim süreçlerini ve Kur'an anlayışlarını dikkate almadan Kur'an'ı anlamaya çalışmak, farklı anlayışların ortaya çıkmasına sebep olacak ve herkes kendi anlayışını doğru kabul ederek karşı tarafın din anlayışını aykırı ve yanlış olarak telakki edecektir. Bu da toplum içinde kutuplaşma ve bölünmelere yol açacaktır.

Sünnetin, Kur'an'ın anlaşılmasını sağlıyor olması, bazılarının iddia ettiği gibi haşa Allah'ın mesajını açıkça ifade etmediği, mesajını açıkça ifade edemediği, birçok konuda, hatta bazı önemli manevi ilke ve uygulamaları içeren konularda bile rehberlik etmeyi başaramadığı manasına gelmemektedir. Zira bu tür bir anlayış, Kur'an ve sünneti birbirinden bağımsız olarak değerlendirme ve ikisini farklı kulvarlarda görme temayülüne dayanmaktadır. Oysa bu iki kaynak; biri teori, diğeri de pratik olması hasebiyle aynı menşelidir, vahiy kaynaklıdır. Bunda dolayı, Allah'ın bazı konu ve hükümleri Kitabı aracılığıyla, bazılarını da Resûlü aracılığıyla açıklaması veya Kur'an'ın sünnet tarafından izah edilmesi, Kur'an adına bir eksiklik olarak telakki edilemez.

İslâmî Gelenek Kur'an ve Sünnet Merkezlidir

Kur'an ve sünnet birlikteliğinin farkında olan İslam mezhepleri de sahih dini anlayışı ortaya koymak için bu iki ana kaynağın ışığında belli bir disiplin ve usûl çerçevesinde hareket etmişlerdir. Mezhepler, yeni bir din ihdas eden yapılar değil bilakis Allah'ın dininin doğru anlaşılması için çalışmalarda bulunmuş ekollerdir. Hiçbir mezhep yeni bir din ve anlayış ortaya koyma düşüncesiyle ortaya çıkmış değil aksine Allah'ın dinini anlama ve yaşama çabasının ürünü olarak hayat bulmuştur.

Bu hakikati bir kenara bırakarak İslami geleneği tamamen farklı bir din olarak algılatmaya çalışmak asla doğru değildir. Zira bu yolu tamamen kötü göstererek İslam'ın ana yolundan sapanlar Yüce Allah'ın şu tehdidiyle karşı karşıya kalacaklardır:

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصَلِّهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا

“Yolun doğrusu kendine apaçık belli olduktan sonra Resûlullah’a karşı çıkan ve müminlerin yolundan başkasını izleyen kimseyi saptığı yönde bırakırız ve onu cehenneme atarız. Orası varılacak ne kötü bir yerdir!” (Nisa 4/115)

Dinin Anlaşılmasında Usûlün Önemi

Doğru yere varabilmek için doğru yoldan gitmek gerektiği gibi dini doğru anlamak için de doğru usûlü benimsemek gerekir. Usûl olmaksızın bir din anlayışı ortaya koymak sırat-ı müstakimden sapmayı beraberinde getirir ve keyfi bir din anlayışının ortaya çıkmasına sebep olur. Zira usûlsüz vüsûl olmaz. Şayet olursa da bu istenilen ve murad edilen vüsûl değildir.

Bu gerçeğin farkında olan İslam âlimleri, usûle büyük önem vermiş ve tutarlı bir din algısının oluşmasına zemin hazırlamışlardır. Allah’ın farklı nitelik ve yeteneklerde yaratmış olduğu insanoğlunun hepsi muhakkak ki aynı anlayış düzeyine sahip değildir. Bu gerçek Kur’an’da da şu şekilde dile getirilmiştir:

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَدَّعَوْا بِهٖ وَأَلَّوْا رُدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا

“Kendilerine güven veya korku veren bir haber geldiğinde onu yayıyorlar. Hâlbuki onu Resûlullah’a ve aralarından yetki sahibi kimselere götürselerdi, içlerinden haberin mâna ve maksadını çıkarabilenler şüphesiz onu anlardı. Size Allah’ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz.” (Nisa 4/83)

Bu ayetle bir anlamda algılama ve anlayış noktasında derinlikli olan, belli bir ilmi tecrübeye sahip olan, tutarlı, maksada uygun ve belli bir usûl çerçevesinde hareket eden kişilerin tavır ve anlayışları övülmektedir. İşte övgüye layık olan bu tutarlılık; usûl ve tecrübeye dayalı din anlayışına sahip olmayı ve onlar gibi istikamet üzere yaşamayı gerektirir.

Usulden Yoksun Bir Anlayış Örnekleri /Kur’an ve Sünnetin İstismarı

Sahih dini bilgiye ulaşabilmenin yöntemi olan usûl ilmi bir kenara bırakılarak gerçekçi olmayan ve parçacı bir yaklaşımla dini anlamaya çalışmak, dini doğru algılama ve yaşamının önünde en büyük engeldir. Bu tür yaklaşımlar çerçevesinde mütesahil ve müteşeddid olmak üzere uç anlayışlar gündeme gelmektedir. Mütesahil anlayışta, usul ilmi ve bu usule bağlı kalarak ortaya konulan ilmî müktesebat görmezden gelinerek çağımızın dayattığı fikir ve eylemleri tecviz edici bir tutum sergilenmektedir. Diğer uç nokta olan müteşeddid yaklaşımda ise parçacı bir anlayış ile rahmet dini İslam’ın, terör ve şiddete meyilli bir din olduğu imajını besleyecek aşırı

yorumlar yapılmaktadır. İki uç nokta da dini, kendi menfaat ve idealleri için kullanmakta ve böylece müntesiplerini istismar etmektedir.

- a. Kur'an'da Hz. Peygamber'e (s.a.s.) hitaben “إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ” “Elbette sen öleceksin, onlar da ölecek.” (Zümer 39/30), “وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ”, “Senden önce de hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Şimdi sen ölürsen, onlar ebedî mi kalacaklar?” (Enbiya 21/34) buyurularak onun da vefat edeceği açıkça ifade edilmiş olmasına rağmen bazı kişilerin Hz. Peygamber ile yakaza halindeyken görüştüğü, ondan talimat aldığı iddia edilmekte ve bu şekilde insanımız kandırılmaktadır. Aynı şekilde Hz. Peygamber'den doğrudan hadis dinlendiği de iddia edilmektedir. Bu iddianın da bilimsel olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Zira hadis usulü ilmüne göre nakledilen rivayetlerin sıhhatini tespit etmede yegâne ölçü hadisin senedir.
- b. Peygamberlerin dışındaki kişilerin rüyaları, dinî bir hüküm elde etme noktasında herhangi bir delil teşkil etmez. Maalesef istismar düşüncesiyle rüya ve zuhur merkezli bir söylem gündeme taşınarak kutsiyet oluşturulmakta ve söylenen sözlerin kabullenilmesi istenmektedir. Oysa fıkıh usulünde benimsenen ve fukahanın üzerinde icma ettiği kurala göre subjektif/öznel bilgi kanalları, genel bir değer ifade etmez. Hz. Peygamber ile görüşme, rüya, zuhur, sezgi vb. yollarla bilgi ve talimat aldığını söyleyen kişilere itibar edilmemelidir. Zira bu kişiler, dinin tahrif edilmesinin yolunu açmaktadır. Bu vesileyle bu kişilere ve anlayışlara karşı tavır almak, onların tuzağına düşmeme noktasında uyanık olmak, bu minvalde söylenenleri sorgulamaya tabi tutmak her müslümanın vazifesidir.
- c. Kur'an'da ve hadislerde yer alan savaşa dair nasslar, bağlamından koparılarak genelleştirilmektedir. Oysa cihad ayetlerinin hangi şartlarda ve hangi ayet grupları içinde indiği bilinmeden, Kur'an'ın cihad hakkındaki ilkeleri bir bütün olarak değerlendirilmeden ve Hz. Peygamber'in cihada dair söz ve uygulamaları öğrenilmeden cihad anlayışına sahip olmak büyük bir hatadır. Dinî olduklarını ve İslâm'ı temsil ettiklerini iddia ederek bozgunculuk yapan, kan döken ve kendi çıkarları için Müslümanların maddi ve manevi varlığını istismar eden bu terör örgütleri, aslında en büyük zararı yine Müslüman toplumlara, birlik ve beraberliğimize, geleceğimize ve gençlerimize vermektedir. Bu yapılar, Allah'ın kâinat üzerindeki tasarruf ve egemenliğini ifade eden “أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ” “Biliniz ki yaratma da emir de yalnız O'na aittir” (A'râf, 7/54) ayetini bağlamından kopararak günümüz yönetim sistemlerine karşı bir delil olarak kullanmakta ve bu yönetim altında yaşayan insanları tekfir etmektedirler.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; dini, Kur'an ve Sünnet merkezli bir anlayış doğrultusunda algılamamak, Hz. Peygamber'den itibaren nesilden nesle aktarılarak gelen ilmi disiplin ve birikimi göz ardı ederek söylemler geliştirmek, sahih dini anlayışın teşekkül etmesine mani olacaktır. Buna göre İslmi geleneğin ana yolunu oluşturan ve ümmeti topyekn kuşatma potansiyeline sahip olan dini anlayışı muhafaza etmek ve yaşantıyı bu ilkeler çerçevesinde Őekillendirmek elzem görülmektedir.

DİNİMİZDE ÂLİMİN YERİ VE ÖNEMİ⁵

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ

“Allah’a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar.” (Fâtır, 35/28)

* * * * *

İslam’da Âlime Verilen Önem

İslam medeniyeti, ilim temeli üzerine kuruludur. Medeniyetlerin gelişip güçlenmesi ilmin ve ilim adamlarının değer görmesine bağlıdır. İslam’da ilim rütbelerin en yücresi, talep edilen şeylerin en değerlisi olarak kabul edilir. Bu sebeple ilmin taşıyıcıları olan âlimler, bilgiye atfedilen fazilet ve üstünlük doğrultusunda yüceltilmişlerdir. Hz. Muhammed (s.a.s.) ile tamamlanan risâletin ardından ilim ve hikmet mirasının varisleri olmaya âlimlerin layık görülmüş olması da bunun bir göstergesidir. Hadis-i şerifte, “*Âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler miras olarak altın ve gümüş bırakmazlar; sadece ilmi miras bırakırlar. O mirası alan kimse, bol nasip ve kısmet almış olur*” (Ebu Dâvûd, “İlim” 1; Tirmizî, “İlim” 19; İbni Mâce, “Mukaddime” 17) buyurulmuştur. Ancak ilmin ve hikmetin varisi olma şerefi herhangi bir şahıs ya da gruba tahsis edilmemiş, istisnasız her mümin bu mirastan pay almaya teşvik edilmiştir.

İslâmî bir kavram olarak âlim denince; Allah’ın kitabı ve Hz. Peygamber’in (s.a.s.) sünnetini bilen, İslâmî ilimler sahasında derinleşmiş, bilgi ve yaşayışıyla toplumu aydınlatan örnek şahsiyetler anlaşılır. Âlimler, ilahi buyrukları tebliğ ederek insanların kendi hür tercihlerine dayalı olarak hak dini benimsemeleri konusunda ancak bir davetçidirler. Dolayısıyla İslam’da, âlim de olsa herhangi bir kimsenin Allah ile kul arasındaki ilişkide “aracılık” fonksiyonu üstlenmesi söz konusu değildir.

Kur’an-ı Kerim’de ilim sahiplerinin faziletine vurgu yapan ayetlerden bazıları şöyledir:

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ

“O, hikmeti dilediğine verir ve kime hikmet verilirse o kimse birçok hayra nâil olmuş demektir. Bunu ise ancak derin kavrayış sahibi olanlar düşünüp anlarlar.” (Bakara, 2/269)

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ

⁵ Dr. Mustafa ÇAKIR, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

“De ki: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıllı sahipleri öğüt alırlar.”

(Zümer, 33/9)

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ

“Allah’a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar.” (Fâtır, 35/28)

Hadis kaynaklarında “Kitâbu'l-İlm” başlıklı özel bölümlerde ilim ve âlimin faziletine dair Hz. Peygamber’den (s.a.s.) birçok rivayet nakledilmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir:

مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ

“Allah kim için hayır murad ederse, onu dinde fakih (derin kavrayış sahibi) kılar.” (Buhârî, “İlim”, 10; Müslim, “Zekât”, 100, “İmâre”, 175).

مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُ فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقًا مِنْ طُرُقِ الْجَنَّةِ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أجنحتَهَا رِضًا لِطَالِبِ الْعِلْمِ، وَإِنَّ الْعَالِمَ لَيَسْتَعْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالْحَيَاتَانُ فِي جَوْفِ الْمَاءِ، وَإِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ، وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ وَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا وَرَثُوا الْعِلْمَ، فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحِطِّ وَافِرٍ

“Her kim ilim tahsil etmek amacıyla bir yola girerse Allah onu cennetin yollarından bir yola sokmuş olur. Kuşkusuz ki melekler ilim yolunda olan bir kimseden duydukları hoşnutluktan dolayı ona kanatlarını sererler. Göklerde ve yerde bulunan yaratıklar, sudaki balıklar, tümüyle âlim için Allah’tan bağışlanma dilerler. Şüphesiz ki âlimin âbide karşı üstünlüğü ayın on dördüncü gecesindeki dolunayın diğer yıldızlara karşı üstünlüğü gibidir. Âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler miras olarak ne dinar ne de dirhem bırakırlar, sadece ilim bırakırlar. Kim o ilmi elde ederse çok büyük bir nasip elde etmiş olur.” (Buhârî, “İlim”, 10; Ebû Dâvud, “İlim”, 1; Tirmizî, “İlim”, 19)

لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلِطَ عَلَيْهِ هَلَكَتِهِ فِي الْحَقِّ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْحِكْمَةَ فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا

“Ancak iki kişiye gıpta edilir: Bunlardan birincisi, Allah’ın kendisine mal verip, o malı hak yolunda harcama imkân verdiği kimse; diğeri de, Allah’ın kendisine hikmet verip de onunla hükmeden ve onu başkasına öğreten kimsedir.” (Buhârî, “İlim”, 15; Müslim, “Salâtü'l-müsâfirîn”, 268)

Âlimler, varis kılındıkları ilim ve hikmet mirasıyla tarih boyunca insanlara önderlik etmiş, toplumların maddi ve manevi açıdan gelişmesinde, dini ve ahlaki ölçüler doğrultusunda istikametini korumasında önemli roller üstlenmişlerdir. “Âlimin ölümü âlemin ölümüdür”

özdeyişinde de ifade edildiği üzere, âlimleri olmayan toplumların cehalet, fitne, bozulma ve kargaşaya maruz kalması kaçınılmazdır.

Âlimlerin bir toplum için ne denli öneme sahip olduğunu hadislerinde dile getiren Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuşlardır:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا ، يَنْتَزِعُهُ مِنَ الْعِبَادِ ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ ، حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا ، اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهَالًا فَسُئِلُوا ، فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا

“Allah, ilmi kullarından çekip almak suretiyle değil, âlimleri kabz etmek suretiyle alır. Nihayet hiç bir âlim kalmayınca, insanlar birtakım câhil kimseleri kendilerine rehber edinirler. Bunlara birtakım sualler sorulur, onlar da bilgileri olmadığı hâlde fetva verirler. Böylece hem kendileri sapar, hem halkı saptırırılar.” (Buhârî, “İlim”, 34; Müslim, “İlim”, 13)

Âlimde Bulunması Gereken Vasıflar

Toplumda örnek alınan, nasihat ve rehberliklerinden faydalanılan âlimlerin sahip olması gereken belli başlı vasıflar vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

a. İlim Sahibi Olması

Âlim olmanın en önde gelen şartlarından biri, yeterli derecede ilim sahibi olmaktır. Bunun yolu ise ilim tahsilinden geçer. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuşlardır:

إِنَّمَا الْعِلْمُ بِالتَّعَلُّمِ

“İlim ancak öğrenmekle elde edilir.” (Buhârî, “İlim”, 10)

Vahyin doğrudan muhatabı olan Hz. Peygamber’e (s.a.s.) verilen ilk emrin “oku” olması, insanlara öncülük/rehberlik yapacak kimseler için bilgi ve hikmetin ne derece önemli olduğunu gösterir. Zira kendisini aydınlatamamış kimselerin başkalarına doğru yolu göstermesi mümkün değildir.

Bu bağlamda Halife Ömer b. Abdülaziz’in; *“İlimsiz amel eden kimsenin yıktığı yaptığından çoktur”* sözü, ne kadar samimi ve iyi niyetli bile olsa, ilim olmaksızın insanlara rehberlik yapmaya kalkışmanın getirebileceği zararlara işaret etmesi bakımından dikkat çekicidir. (İbn Abdülber, *Câmi’u beyâni’l-ilm*, I, 131)

b. İlmî İle Amel Etmesi

Söz ve eylem bütünlüğü, topluma önderlik eden kimselerin samimiyet ve sadakatının en önemli göstergelerindedir. Bu bakımdan gerçek âlimler, sadece salt bilgi nakleden kimseler değil, bilgiyi özümseyip hayata nasıl aktarılacağını bizzat örnek tarzındaki yaşayışlarıyla fiili olarak gösteren kimselerdir.

Hiz. Ali (r.a.), bildikleri ile amel etmenin âlim olmanın bir gereği oluşunu şöyle ifade etmiştir: *“Ey ilim sahipleri! İlminizle amel ediniz. Âlim, bildikleriyle amel eden ve ameli ilmiyle örtüşen kimsedir.”* (Dârimî, “Mukaddime”, 34)

İslam âlimleri, gerçek âlimleri tanımanın en bariz alametlerinden biri olarak, söz ve eylem bütünlüğüne dikkat çekmişler, söyledikleri ile yaşayışları birbirini uyuşmayan kimselerin, kendilerinden ilim alınmaya ya da kendilerine uyulmaya ehil olmadığını ifade etmişlerdir.

Yüce Kitabımız Kur’an-ı Kerim’de, başkalarına iyiliği emredip kendilerini unutan, anlattıkları ile yaptıkları birbirini tutmayan kimseler şu şekilde kınanır:

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

“Sizler Kitabı okuduğunuz halde insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?” (Bakara, 2/44)

Hiz. Peygamber (s.a.s.), ilmiyle âmil olmayan âlimlerin ahirette karşılaşacağı kötü akıbeti şöyle haber vermiştir:

يُؤْتَى بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيُلْقَى فِي النَّارِ، فَتَنْدَلِقُ أَفْتَابُ بَطْنِهِ، فَيَدُورُ بِهَا كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِالرَّحَى، فَيَجْتَمِعُ إِلَيْهِ أَهْلُ النَّارِ، فَيَقُولُونَ: يَا فُلَانُ مَا لَكَ؟ أَلَمْ تَكُنْ تَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ، وَتَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ؟ فَيَقُولُ: بَلَى، قَدْ كُنْتُ أَمْرًا بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيَهُ، وَأَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَآتِيَهُ

“Kıyamet günü bir adam getirilir ve cehenneme atılır. Karnının bağırsakları çıkar ve onları eşeğin değirmen taşını döndürdüğü gibi döndürür. Cehennem ehli yanına toplanır ve: ‘Ey falan, sana ne oldu? Sen iyiliği emredip kötülüğü men etmez miydin?’ derler. O da: ‘Evet! Ben iyiliği emrederdim fakat yapmazdım. Kötülükten de nehyederdim fakat yapmazdım’ der.” (Müslim, “Zühd”, 51)

c. Tevazu ve Takva Sahibi Olması

Tevazu, kulları Allah katında yücelten, insanlar katında da değerli kılan ahlâkî erdemlerden biridir. Kur’an-ı Kerim’de, olgun müminlerin önde gelen vasıflarından biri olarak mütevazı ve

alçak gönüllü olmalarından bahsedilir. (Furkân, 25/63) Bu özelliğin Allah katında insanı yücelten bir meziyet olduğu Allah Resülü (s.a.s.) tarafından şöyle ifade edilmiştir:

مَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ

“Her kim Allah için tevazu gösterirse Allah onu yüceltir.” (Müslim, “Bir”, 69)

Tevazu, ilmin insana kazandırması gereken en önemli ahlak ölçülerinden biridir. Kur’an-ı Kerim’de dikkat çekilen; “وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عِلْمٌ” / Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır.” (Yûsuf, 12/76) gerçeği, müminler için unutulmaması gereken bir hayat düsturu olmalıdır.

İlimde benlikten sakınmak, hakkında kesin bilgiye sahip olunmayan konularda hüküm vermeyip sükût etmeyi tercih etmek (tevakkuf), hatta gerektiğinde açıkça “Bilmiyorum” diyebilmek, tevazu ve aynı zamanda ilmi emanetin bir gereğidir. Bu bağlamda Tâbiûn döneminin meşhur âlimlerinden Şa‘bî’ye nispet edilen, “Bilmiyorum sözü ilmin yarısıdır” (Dârimî, “İlim”, 6) deyişini bu anlayışın özlü bir ifadesi olarak değerlendirmek mümkündür.

Allah’ın bahşettiği ilim ve hikmetle orantılı olarak tevazu ve şükrün artması âlim olmanın bir gereği olduğu kadar, tam tersine bilgisi arttıkça gurura kapılıp insanları küçümsemek ve bilgiçlik taslamak da şeytanî bir vasıftır.

İlim, bir başka açıdan, bilginin içselleştirilmesi ile Allah’a karşı gerçek anlamda saygı ve tazim boyutuna ulaşabilmenin adıdır. Onun için, ilmin tarifini yapan meşhur sahâbî Abdullah b. Mes’ûd (r.a.); “İlim, çokça bilgi naklinde bulunmaktan ibaret değildir, gerçekte ilim haşyettir” buyurmuşlardır. (İbn Hibban, *Ravdatü’l-ukalâ*, s. 38) Aynı şekilde Abdullah b. Abbâs (r.a.) da; “Allah’a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar.” (Fâtır, 35/28) ayetinden hareketle âlimi; “Allah’a gerçek anlamda saygı duyan kimse” olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla, âlimler aynı zamanda Allah’a bağlılık ve takva konusunda örnek alınacak rol model şahsiyetlerdir.

d. Samimi Olması, İlmi Dünyevi Çıkarlarına Alet Etmemesi

Hangi iş olursa olsun, Allah katında kabul görmesi için samimi olarak ve yalnız Allah’ın rızasını gözeterek yapılması gerekir. İslam dini, mensuplarına ve bu dine hizmet etmek isteyenlere samimiyeti, dini yalnızca ona has kılarak kulluk etmeyi, Yüce Yaratıcının rıza ve hoşnutluğunu her türlü menfaatten önde tutmayı ve yapılanların karşılığını yalnızca O’ndan beklemeyi emreder.

Kur’an-ı Kerim’de, ömrünü Allah’ın dinini tebliğ ve insanların iki cihan saadetine ulaşması için harcamış peygamberlerin, bu kutsal görev esnasında insanlardan maddi herhangi bir beklenti

içerisinde olmadıkları ve bunu her fırsatta dile getirdikleri görülür. Nitekim “*Benim emeğimin karşılığını vermek ancak âlemlerin rabbi olan Allah’a aittir*” sözü, hemen her peygamberin ümmetlerine karşı sıklıkla hatırlattığı hususlardandır. (Yûnus, 10/27; Hûd, 11/51; Şuarâ, 26/109, 127, 145, 164, 180; Sebe, 34/47)

Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından dikkat çekilen hususlardan biri de; ilmin, âlimlere karşı övünmek, cahillerle münakaşa etmek ya da itibar, teveccüh ve mevki elde etmek için bir basamak olmadığıdır. Nitekim bir hadisi şerifte Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuşlardır:

لَا تَعْلَمُوا الْعِلْمَ لِنُبَاهُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ وَلَا لِنَمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءَ وَلَا تَخَيَّرُوا بِهِ الْمَجَالِسَ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَالْنَّارُ، النَّارُ

“İlmi, âlimlere karşı böbürlenip övünmek, cahillerle münakaşa etmek veyahut da halkın teveccühünü kendinize çevirmek için öğrenmeyiniz. Kim böyle yaparsa o ateştedir, ateştedir.”

(İbn Mâce, Mukaddime, 45)

Yalnız Allah rızası için tahsil edilmesi gereken dini ilimleri dünya menfaati için tahsil edenlerin kıyamet günündeki durumunu haber veren bir başka hadis-i şerif ise şöyledir:

مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (يَعْنَى رِيحَهَا)

“Her kim, kendisi ile Allah'ın rızası talep edilen bir ilmi, sırf dünya menfaati elde etmek için öğrenirse, kıyamet günü cennetin kokusunu dahi bulamaz.” (Ebu Dâvud, “İlim”, 12)

Büyük İslam âlimi İmam Gazzâlî; ilmi, dünya nimetlerinden faydalanma, mevki ve makam elde etme aracı olarak kullanmak isteyen kimseleri “*ulemâ-i sû*”, yani kötü âlimler olarak vasıflandırır. (Gazzâlî, *İhyâ*, I, 58-59) Nitekim Gazzâlî'ye göre, ilimle mal/çıkarcı talep eden kimsenin bu çirkin hali, ayakkabısının altını yüzüne sürerek temizlenmeye çalışan bir kimse gibidir. Zira bu kimse, hizmet edilmesi gereken şeyi hizmetçi, hizmetçiyi de efendi yapmıştır. (Gazzâlî, *İhyâ*, I, 56)

İlmin İstismarı ve Bel'am b. Bâûrâ Örneği

İnsanları dünya ve ahirette huzur ve mutluluğa ulaştırmanın temel parametrelerini oluşturan dinî ilimlerin şahsi menfaat ve çıkar amaçlı kullanılması tarih boyunca sıklıkla karşılaşılan bir durum olmuştur. Hemen her dönemde bazı kişi ve gruplar, dinin rahmet ikliminden faydalanmak yerine onu dünyevî çıkarları için bir araç olarak kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu

yöndeki tercih de; tahrif, çarpıtma, gerçeği gizleme, dinde olmayanı varmış gibi gösterme, bilgiyi amacı dışında kullanma vb. birçok istismar şekillerini beraberinde getirmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitab'ın Allah'ın buyruklarını şahsi bir kısım çıkarılara alet ederek istismar etmeleri şöyle haber verilir:

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبَسَّ مَا يَشْتَرُونَ

“Allah, kendilerine kitap verilenlerden, ‘Onu insanlara mutlaka açıklayacaksınız ve onu gizlemeyeceksiniz’ diye sağlam bir söz almıştı. Fakat onlar, verdikleri sözü arkalarına atıp onu (Kitabı) az bir dünyalığa değiştiler. Yaptıkları bu alışveriş ne kadar da kötüdür!” (Ali İmran, 3/187)

Kur'an-ı Kerim'de bu konuda verilen çarpıcı örneklerden biri de, öncesinde kendisine Allah'ın varlığı ve birliğinin kanıtları öğretilmiş bir mümin iken, dünyevi arzu ve çıkarların kısılcasına düşen ve sahip olduğu ilmi hakka karşı kullanma yolunu tercih ederek sapıklığa düşen Bel'am b. Bâûrâ'dır. Bu kıssa aynı zamanda istismar olgusunun kişinin dünya ve ahireti bakımından kendisine kaybettirdiklerinin müşahhas bir örneği olarak takdim edilir.

Rivayete göre Hz. Mûsâ'nın, ordusuyla üzerine yürüdüğü ve bu durumdan kaygılanan, Bel'am'ın da içerisinde olduğu bir kavim, Bel'am'dan Hz. Mûsâ ve ordusunun etkisiz kılınması için beddua etmesini ister. Hz. Mûsâ'nın peygamberliğine inanan, duası makbul ve esasen iyi bir mümin olarak bilinen Bel'am, başta böyle bir şeyden nehyolunduğunu söyleyip bu talebe karşı çıktıysa da, kavmi onu bir kısım hediyelerle kandırıp beddua etmesini sağlar. Fakat Allah Teâlâ yapılan bu bedduayı kendi kavminin üzerine çevirir ve Allah tarafından bir ceza olarak Bel'am'ın da dili göğsüne doğru sarkar. Bunun üzerine artık dünya ve ahiretini kaybettiğini anlayan Bel'am, hiç olmazsa kavmini kurtarabilmek için onlara, Hz. Mûsâ ve İsrâiloğulları'na karşı kullanılmak üzere bir hîle öğretir. Buna göre bu kavim, kadınları süsleyerek Mûsâ'nın sefer halinde olan askerleri arasına gönderecek ve bu kadınlar da onları baştan çıkaracaktır. İsrâiloğulları'nın bu tuzağa düşmeleri üzerine Allah tarafından bir ceza olarak baş gösteren bir veba salgınında 70.000 kişinin öldüğü bildirilir. (Taberî, *Câmiu'l-beyân*, X, 576-581; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, II, 302; DİB, *Kur'an Yolu*, II, 626-628)

Yukarıda aktarılan kıssa Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılır:

وَآتَلْ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ (١٧٥) وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلَ عَلَيْهِ يَلْهَثُ أَوْ تَتْرُكُهُ يَلْهَثُ ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصْ

الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِيَّ
وَمَنْ يَضِلَّ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

“Kendisine kanutlarımızı verdiğimiz, fakat onları bir kenara atan, bu yüzden de şeytanın peşine düştüğü ve nihayet azgınlardan olan kişinin haberini onlara anlat. Eğer biz isteseydik o kişiyi delillerimizle yüceltirdik. Fakat o dünyaya saplanıp kaldı ve hevesinin peşine düştü. İşte böylesinin hali, kovsan da bıraksan da hep dilini çıkarıp soluyan köpeğin haline benzer. Ayetlerimizi yalan sayan topluluğun durumu işte böyledir. Şimdi sen bu kıssayı anlat, umulur ki iyice düşünürler. Ayetlerimizi yalan sayan ve böylece yalnız kendilerine fenalık etmiş bulunan kavmin durumu ne kötüdür! Allah’ın doğru yola yönelttiği kişi hidayete ermiştir, O kimi saptırırsa işte onlar da kaybedenlerin ta kendileridir.” (A’raf, 7/ 175-178)

Dinin ve dini ilimlerin menfaat aracı haline dönüştürülmesi İslam nazarında bedbahtlık olarak nitelendirilmiş, Müslümanların bu konuda uyanık ve dikkatli davranması öğütlenmiştir. Dünya hırsının kişinin dinine ne ölçüde zarar verdiği Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından şöyle ifade edilmiştir:

مَا ذُنْبَانِ جَانِعَانِ أُرْسِلَا فِي غَنَمٍ بِأَفْسَدَ لَهَا مِنْ حَرِصِ الْمَرْءِ عَلَى الْمَالِ وَالشَّرَفِ لِدِينِهِ

“Bir koyun sürüsü üzerine salıverilen iki aç kurdun onlara verdiği zarar, kişinin mal ve şeref konusundaki hırsının dinine verdiği zarardan daha fazla değildir.” (Tirmizi, “Zühd”, 43)

Bütün bu öğütler, müslümanların her dönemde, karşı karşıya kaldıkları, dinin ve dini duyguların liyakatsiz birtakım kimseler tarafından istismar edilebileceği gerçeğini hatırlatmaktadır. Bu tür teşebbüslerin, adeta öldürücü etkiye dönüşebilecek sonuçları başta Yüce Kitabımız Kur’an-ı Kerim olmak üzere Hz. Peygamber (s.a.s.) ve tarih boyunca İslam âlimleri tarafından dile getirilmiştir.

Yüce Rabbimizin, “وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنْابَ إِلَيَّ” /Yüzünü ve özünü bana çevirenlerin yoluna tabi ol!” (Lokman, 31/15) buyruğu, hak yolcusunun, yürüyeceği yolda seçecek olduğu rehberin vasfını genel hatlarıyla tayin etmektedir. Bu bakımdan, insanın Rabbi ile olan ilişkilerini düzenleyen dinin öğrenilmesi ve yaşanmasında, İslam’ın temel kaynaklarının rehberliğinde topluma sahit ve sağlıklı bilgi sunan, ilmi ile âmil takva ve ihlas sahibi gerçek âlimlerin arayışında olunması ve onlara tabi olunması hem dünya hem de ahiret mutluluğunun yakalanması bakımından elzemdir.

ALLAH'IN RIZASINI KAZANMAK İÇİN DİNE HİZMET EDELİM⁶

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

“(Ey Muhammed!) Şüphesiz biz o Kitab'ı sana hak olarak indirdik. Öyle ise sen de dini Allah'a has kılarak O'na kulluk et.” (Zümer, 39/2)

Allah, insanı en güzel şekilde yaratmış, ona sayısız nimetler ihsan etmiş, yeryüzündeki her şeyi onun emrine vermiş ve onu yeryüzünün halifesi olarak şereflendirmiştir. Rabbimiz, böylesine değer verdiği insanın başıboş bırakılmadığını şu ayet-i kerimeyle bizlere hatırlatmaktadır:

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ

“Sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?” (Müminûn, 23/115)

Yüce Rabbimiz insanın yaratılış gayesini de Kur'an'ı Kerim'de şu ayeti kerimelerle bizlere haber vermiştir.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zâriyât, 51/56)

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَفُورُ

"Hükümlerinde olan Allah, yücedir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir. O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır" (Mülk, 67/1 - 2)

Hiz. Peygamber'in (s.a.s.) sahabeden Muaz'la (r.a.) yaptığı şu diyalog bu konuda bizi aydınlatmaktadır: “Allah Resûlü (s.a.s), genç sahabî Muâz'la yolculuk yapıyordu. Peygamberimiz, üç defa “Muâz!” diye seslendi. Muâz ise her seferinde “Buyur ey Allah'ın Resûlü, emrine amadeyim!” diyerek gönülden teslimiyet, sevgi ve hürmetini dile getirdi. Nihayetinde Peygamberimiz, kendisini merakla dinleyen bu sahabeye, “Allah'ın kulları üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?” diye sordu. “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” cevabını verdi Muâz. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu: “Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, onların Allah'a ibadet etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır.” Peygamberimiz, bir müddet sonra “Peki kulların Allah üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?” diye sordu. Ardından da şu müjdeyi verdi: “Kendisine kullukta bulunması ve hiçbir

⁶ Mahmut KAYIŞ, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

şeyi ortak koşmaması halinde Allah'ın, kuluna azap etmemesi ve onu cennete koymasındır. (Buhârî, Cihâd, 46; Müslim, İmân, 48)

Dünya hayatı insan için bir imtihan yurdu kılınmıştır. O halde bu hayat yolculuğunda insanoğluna düşen görev, yaratılış gayesine uygun bir ömür geçirmek, Allah'a kulluk edip güzel/salih ameller yapmaktır. Bunu başarabildiği takdirde dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşır. En önemlisi de Rabbinin rızasına erişmiş olur.

Dine Hizmette Yarışmak ve Öncü Olmak

Müslüman, dünya hayatı boyunca bedeniyle, malıyla hatta gerektiğinde canıyla dine hizmet etmekle ve Allah'ın yolunda olmakla sorumludur. Ayrıca dine hizmette, iyilikte ve hayırda yarış içinde olmak Allah'ın kullarına bir emridir.

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir” (Maide, 5/2)

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ۗ أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ۗ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ

“(İman ve amelde) öne geçenler ise (Ahirette de) öne geçenlerdir. İşte onlar (Allah'a) yaklaştırılmış kimselerdir. Onlar, Naîm cennetlerindedirler.” (Vâkıa, 56/10 - 12)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ تُوْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Ey iman edenler! Sizi elem dolu bir azaptan kurtaracak bir ticaret göstereyim mi size? Allah'a ve peygamberine inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat edersiniz. Eğer bilerseniz, bu sizin için çok hayırlıdır.” (Saf, 61/10 - 11)

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bu konuda şöyle buyurmuştur:

مَنْ سَنَّ سُنَّةَ خَيْرٍ فَاتَّبَعَ عَلَيْهَا فَلَهُ أَجْرُهُ وَمِثْلُ أَجْرِ مَنْ اتَّبَعَهُ غَيْرَ مَنْقُوصٍ مِنْ أَجْرِ مَنْ سَنَّ سُنَّةَ شَرٍّ فَاتَّبَعَ عَلَيْهَا كَانَ عَلَيْهِ وَزْرُهُ وَمِثْلُ أَوْزَارِ مَنْ اتَّبَعَهُ غَيْرَ مَنْقُوصٍ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْنًا

“Her kim hayırda bir çığır açar ve bu çığırda kendisine uyulursa kendi sevâbı ile birlikte kendisine uyanların sevapları kadar sevap alır, kendisine uyan kimselerin sevaplarından da hiçbir şey eksiltilmez. Kim de şer/ kötü bir çığır açar ve bu çığırda kendisine uyulursa kendi

günahı ile birlikte kendisine uyanların günahları kadar günah kazanır. Kendisine uyanların günahlarından da hiçbir şey eksiltilmez.” (Tirmizî, İlim, 15; Müslim, İlim, 15)

Dine Hizmette Allah’ın Rızası Dışındaki Bütün Gaye ve Amaçları Bir Kenara Bırakmak

Allah’a ve O’nun resulüne iman etmiş herkes, dinin emirlerini yerine getirmek ve daha sonra da doğru bildiklerini insanlara anlatmakla sorumludur. Bunu yaparken de kişisel bir çıkar, maddî veya manevî bir karşılık beklememelidir. Zira Müslüman, her işinde sırf Allah Teâlâ'nın rızasını gözetir; hem toplum içinde hem de yalnız başına kaldığı zamanlarda her işinde ilâhî rızayı dikkate alır ve Allah Resûlü'nün şu sözlerini düstur edinir:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا كَانَ لَهُ خَالِصًا وَابْتِغَايَ بِهِ وَجْهَهُ

“...Allah ancak samimiyetle ve kendi rızası gözetilerek yapılan işleri kabul eder.” (Nesâî, Cihâd, 24)

مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ وَأَبْغَضَ لِلَّهِ وَأَعْطَى لِلَّهِ وَمَنَعَ لِلَّهِ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ

Kim Allah için sever, Allah için nefret eder, Allah için verir, Allah için (bir kötülüğe) engel olursa, imanını kemale erdirmiş olur.” (Ebû Dâvûd, Sünne, 15)

Şu ayet, ibadetin sadece Allah Teala'nın rızasına erişmek için yapılması gerektiğine işaret eder:

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

“(Ey Muhammed!) Şüphesiz biz o Kitab'ı sana hak olarak indirdik. Öyle ise sen de dini Allah'a has kılarak O'na kulluk et.” (Zümer, 39/2)

Müslüman, hayatı boyunca davranışlarının “Allah için” olmasını prensip hâline getirmelidir. Dini hayatında, insanlarla ilişkilerinde ve davranışlarında bir menfaat beklentisi içinde olmamalıdır. Yani her işinde, her davranışında, konuşmasında, oturmasında ve kalkmasında sözün özü hayatının her anında Allah rızasını gözetmelidir.

Hicret Etmek Ancak Muhacir Olamamak

Hz. Peygamber (s.a.s.), insan fiillerinin Allah katındaki değerinin ve sonsuz âlem için karşılığının öncelikle niyete göre belirleneceğine dikkat çekmiştir. Ayrıca sadece dünyevî maksatlarla yapılan işlerin sonucunun da elde edilebileceğini, ancak bunların âhirette bir karşılığının bulunmayacağını belirtmiştir.

“إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ، وَإِنَّمَا لِأَمْرِي مَا نَوَيْ، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، فَهَاجَرَ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَتَرَوُّهَا، فَهَاجَرَ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ.”

“Ameller niyete göredir. Herkes sadece niyetinin karşılığını alır. Kim Allah ve Resûlü için hicret ederse, hicreti Allah ve Resûlü'nedir. Kim de erişeceği bir dünyalık veya evleneceği bir kadından dolayı hicret ederse, onun hicreti de hicretine sebep olan şeyedir.” (Müslim, İmâre, 155; Buhârî, Bedü'l'vahy, 1)

Gösteriş ve Riya ile Heba Edilen Salih Ameller

İyi niyete dayanmayan, sadece gösteriş için yapılan ibadetlerin ve güzel davranışların Allah katında hiçbir değeri bulunmadığını Peygamber Efendimiz ibretli bir misâlle ortaya koymuştur.

“Kıyamet günü hesabı ilk görülecek kişi, şehit düşmüş bir kimsedir. Huzura getirilir. Allah Teâlâ ona verdiği nimetleri hatırlatır, o da hatırlar ve bunlara kavuştuğunu itiraf eder.

Cenâb-ı Hak:

- Peki, bunlara karşılık ne yaptın? buyurur.

- Şehit düşünceye kadar senin uğrunda cihad ettim, diye cevap verir.

- Yalan söylüyorsun. Sen, "babayiğit adam" desinler diye savaştın, o da denildi, buyurur. Sonra emredilir da o kişi yüzüstü cehenneme atılır. Bu defa ilim öğrenmiş, öğretmiş ve Kur'an okumuş bir kişi huzura getirilir. Allah ona da verdiği nimetleri hatırlatır. O da hatırlar ve itiraf eder. Ona da:

- Peki, bu nimetlere karşılık ne yaptın? diye sorar.

- İlim öğrendim, öğrettim ve senin rızân için Kur'an okudum, cevabını verir.

- Yalan söylüyorsun. Sen "âlim" desinler diye ilim öğrendin, "ne güzel okuyor" desinler diye Kur'an okudun. Bunlar da senin hakkında söylendi, buyurur. Sonra emrolunur o da yüzüstü cehenneme atılır.

(Daha sonra) Allah'ın kendisine her çeşit mal ve imkân verdiği bir kişi getirilir. Allah verdiği nimetleri ona da hatırlatır. Hatırlar ve itiraf eder.

- Peki ya sen bu nimetlere karşılık ne yaptın? buyurur.

- Verilmesini sevdiğin, razı olduğun hiçbir yerden esirgemedim, sadece senin rızânı kazanmak için verdim, harcadım, der.

- Yalan söylüyorsun. Halbuki sen, bütün yaptıklarını "ne cömert adam" desinler diye yaptın. Bu da senin için zaten söylendi, buyurur. Emredilir ve yüzüstü cehenneme atılır.” (Müslim, İmâre 152)

Geçici Dünya Hayatı İçin Kaybedilen Ebedi Ahiret Hayatı

Dünya menfaatini âhirete ve Allah rızasına tercih edenler dini, iyi bir mümin olmak için değil, dünya menfaatine ulaşmak için kullanırlar. Allah’ın âyetlerini aşağılık ve değersiz dünya menfaatine değiştirirler, değerliyi değersiz karşılığında satarlar.

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Şüphesiz, Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların ahirette bir payı yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır.” (Âl-i İmrân, 3/77)

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اسْتَرَوْا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ

“İşte onlar, hidayete karşılık sapıklığı satın almış kimselerdir. Bu yüzden alışverişleri onlara kâr getirmemiş ve (sonuçta) doğru yolu bulamamışlardır.” (Bakara, 2/16)

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اسْتَرَوْا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ

“Onlar, ahireti verip dünya hayatını satın alan kimselerdir. Artık bunlardan azap hiç hafifletilmez. Onlara yardım da edilmez.” (Bakara, 2/86)

الَّذِينَ يَسْتَحْبُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ

“Dünya hayatını ahirete tercih edenler, (insanları) Allah yolundan çevirip onu eğri ve çelişkili göstermek isteyenler var ya, işte onlar derin bir sapıklık içindedirler.” (İbrâhîm, 14/3)

En büyük sermayemiz olan ömrümüzü yaratılış gayemize uygun olarak geçirmeli, geçici arzu ve hevesler peşinde tüketmemeliyiz. Fani dünyanın bizi ebedi mutluluktan mahrum bırakmasına asla müsaade etmemeliyiz.

Cehenneme Yakıt Olması İçin Biriktirilen Mallar

Dini istismar ederek biriktirilen mallar ile kişiye azap edilecektir. Kur’an’ı Kerim’de Yahudi ve Hristiyan din adamlarının bu durumuna dikkat çekilmiş ve müslümanlar bu hususta açıkça uyarılmıştır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ

“Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden birçoğu, insanların mallarını haksız yollarla yiyorlar ve Allah'ın yolundan alıkoyuyorlar. Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele. O gün bunlar cehennem ateşinde kızdırılacak da onların alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak ve, "İşte bu, kendiniz için biriktirip sakladığınız şeylerdir. Haydi tadın bakalım biriktirip sakladıklarınızı"! denilecek.” (Tevbe, 9/34 - 35)

Bu kimselerin din üzerinden çıkar sağlamalarıyla ilgili olarak; verdikleri hükümler için rüşvet almaları, ilâhî kitapta değişiklik yapıp yazdıkları (Bakara, 2/ 79) tahrif edilmiş nüshaları satmaları, Allah katında duaların kabulüne aracı olacağı izlenimi vererek bağış almaları, günah çıkarma karşılığında bir gelir elde etmeleri ve birçok dolambaçlı yollarla kendileri için malî kaynak oluşturmaları gibi izahlar yapılmıştır.

İlim Öğrenmek Ama Cennete Girememek

Allah Resulü (s.a.s.) ilmi sadece dünyalık için öğrenen kimseler hakkında şöyle buyurmuştur:

« مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِّمَّا يُبْتَغَىٰ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ عِزًّا وَجَلَّ لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيَصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِّنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عِزًّا يَوْمَ الْقِيَامَةِ »
يعني : ربحها ،

“Kim Allah'ın rızasını kazanmak için talep edilen bir ilmi sadece dünyalığa sahip olmak için öğrenirse, o kimse kıyamet gününde cennetin kokusunu bile duyamaz.” (Ebû Dâvûd, İlim 12)

Allah'tan geldiğine ve yine O'na döneceğine iman eden mümin, dünyaya geliş amacı doğrultusunda bir hayat yaşayıp dini ve dünyevi bütün yaşamını Allah'ın rızası doğrultusunda düzenleme gayreti içinde olmalıdır. Yaşadığı dünya hayatını salih amellerle süslemeli, ömür sermayesini halis bir niyetle Allah yolundaki meşguliyetleri yerine getirerek tüketmelidir. Dine hizmet konusunda önden gitmeye öncü olmaya azami gayret etmeli, ancak yaptığı güzel işleri de dünyevi çıkar ve menfaat uğruna heba etmemelidir. Onu yaratan Rabbine selim bir kalp ile dönmeye çalışmalı, ömrünün nihayetinde şu ilahi müjdeyi duyabilmek için çabalayıp durmalıdır.

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ إِنَّ رَجْعِي إِلَىٰ رَبِّكَ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً فَأَدْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي

“(Allah şöyle der:) ‘Ey huzur içinde olan nefis! Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön! (İyi) kullarımın arasına gir. Cennetime gir.’” (Fecr, 89/27-30)

ÜMMET OLMA ŞUURU⁷

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا

“İşte böylece, siz insanlara şahit olabilirsiniz, peygamber de size şahit olsun diye sizi vasat (örnek) bir ümmet yaptık.” (Bakara, 2/143)

İslam, Müslümanları birbirlerine karşı merhametli olmalarıyla tanımlamış ve onları, kâfirlere karşı her zaman güçlü ve onurlu bir duruşa sahip olmalarıyla vasıflandırmıştır. (Fetih, 48/29) Yüce dinimizin Müslümanların birlik beraberliğine, kardeşliğine verdiği önem o kadar hassas bir boyuttadır ki sadece bu husustan yola çıkarak bir Müslümanın dindarlık seviyesini değerlendirmek mümkündür. Zira iyi bir Müslüman din kardeşlerini sever, (Müslim, “İman”, 93; İbn Mâce, “Mukaddime”, 9) din kardeşlerinin hukukuna saygılı olmayı prensip edinir. (Müslim, “Birr”, 9, 10, 17) Peygamber Efendimizin (s.a.s.) mübarek ifade ve tanımlamalarıyla kâmil bir Müslüman, kendisi için istediğini Müslüman kardeşi için de ister, Müslümanlara zarar verip üzecek davranışlardan da sakınır. (Buhari, “İman”, 3, 6)

Dinimiz inançta tevhid dini olduğu gibi Müslümanların sosyal alanda da aralarında güçlü bir yapı oluşturmalarını, sağlam bir toplumsal bütünlük kurmalarını hedeflemiştir. Müslümanların arasında olması istenen bu güçlü bağa “ümmet olma bilinci” diyebiliriz. Bu bilinçle kişi inancına ne kadar sıkı bağlıysa din kardeşliğine ve ümmet aidiyetine de o kadar önem verecektir. Kaldı ki Müslümanların birbirlerine inançlarındaki gibi güçlü bir ümmet bilinciyle bağlı olmaları, İslam’ın tevhid dini olmasının da bir gereğidir. Cuma ve Bayram namazı gibi toplu kılınmak zorunda olan namazlar, toplumsal dayanışmayı kuvvetlendiren zekât, Müslüman toplumu koruyup geliştiren iyiliği emir ve kötülükten nehy müessesesi, yine topluca yapılan hac gibi ibadetler, Müslümanların ümmet bilincini ve ümmet aidiyetlerini kuvvetlendiren unsurlardır.

İslam, toplumdan kopuk yaşanan bir din değil, toplumun içinde yaşanmak durumunda olan, insanı bireysellikten uzaklaştırıp sosyal kılan bir dindir. İbadetlerde de Müslümanları düşünen, dualarda gelmiş geçmiş bütün müminleri gözeten, onlara da duada yer veren bir tavır makbuldür. Bunu en güzel gösteren Kur’an dualarından biri şudur:

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ

⁷ Ali BÖCÜ, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

"Bunların ardından gelenler de "Ey rabbimiz" derler, "Bizi ve bizden önceki iman etmiş kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde iman edenlere karşı kötü bir düşünce ve duyguya yer bırakma. Rabbimiz! Kuşkusuz sen çok şefkatlisin, çok merhametlisin." (Haşr, 59 / 10)

Bir Müslüman Allah'tan dilekte bulunurken bütün Müslümanları gözetmek, onları da duasına katmak durumundadır. Buna en güzel örneklerden biri Kur'an'da bize şöyle öğretilmektedir:

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ۝

"Rabbimiz! Hesap kurulacağı gün beni, anamı, babamı ve tüm inananları bağışla!" (İbrâhîm, 14/41)

Bu durum namazın her rekâtında okuduğumuz Fatiha'da da orucumuzu açarken yaptığımız iftar duasında da böyledir. Buralarda "ben" demeyiz, "beni/bana" diye istemeyiz. Rabbimize çoğunlukla "bizi/bize" diye yalvarırız. Kendimizi hep o büyük birliğin bir parçası olarak takdim ederiz. Anadolu irfanına sahip büyüklerimiz de dualarında da bunu bildikleri için kendileri için bir şey isterken "bütün ümmet-i Muhammed'le beraber" niyazında bulunmayı bir zorunluluk gibi telakki etmişlerdir.

Bu itibarla bir Müslümanın ırkı, dili, mezhep ve meşrebi ne olursa olsun, Allah'a iman etmiş, Hz. Muhammed'i en güzel örnek kabul etmiş, Kur'an'ı kendine rehber edinmiş başka bir Müslüman kardeşine düşman nazarıyla bakması, ona karşı kin besleyip kötülüğünü istemesi mümkün değildir. Zira inanan bir Müslümanın din kardeşlerine karşı kalbinde muhabbet hissetmemesi, onun kalbinin İslam'dan yeterince nasibi olmadığını, aklıyla da İslam'ı yeterince kavrayamadığını gösterir.

Son zamanlarda Müslümanların maruz kaldığı acı ve ıstıraplarda, çekilen birçok sıkıntılarda Müslümanların İslam'ın istediğinin aksine, birbirlerine düşmüş olmalarının, birbirleriyle güçlü bir bütünlüğe ve sağlam bir ümmet bilincine gerektiği gibi sahip olamayışlarının etkisi büyüktür. Buna mukabil gayrimüslimlerin, dil, ırk, mezhep vb. farklılıklara rağmen birçok alanda güçlü birliktelikler kurmuş olması ne kadar dikkat çekicidir.

Rabbimiz Kuran'da inananların birlik ve beraberliğinin önemini vurgulamış, Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de her fırsatta Müslümanları birbirlerine sahip çıkmaya, onların bir vücudun azaları gibi olmaya (Müslim, "Birr", 17) bir binanın tuğlaları gibi birbirlerine kenetlenmeye davet etmiştir. (Buhârî, "Salat", 88) Dolayısıyla bunun aksi düşünce ve söylemlere mesafeli durmak, bu tür yaklaşımların İslam'la bağdaşmadığının farkına varmak bugün her zamankinden daha da

önemlidir. Öyle ki bugün dünyada Müslümanların içinde Müslüman gibi görünüp tamamen Müslümanların aleyhine çalışan, onları tefrikaya, ayrılığa, birbirine düşman olmaya çağıran odaklar görülebilmektedir. Bu ağırlara takılan bazı gruplar bu dış güçlerden aldıkları desteklerle bütün güçlerini Müslümanlara karşı kullanmaktadırlar. Sonuçta hedeflerine Müslümanları koyup yabancı unsurlarla Müslümanlara karşı işbirliğine girmeyi ve Müslüman kanı dökmeyi en büyük marifet görecektense kadar düşmanlığa şartlanabilmektedirler. Müslümanlardan esirgedikleri hoşgörü ve toleransı gayrimüslimlere oluk oluk akıtmaları, Müslüman kanı dökmeyi de -hâşâ- cihad olarak gösterebilmeleri yaşanan fecaati daha da artırmaktadır.

Gerçek Takva Sahibi Olmak ve Müslüman Olarak Ölmek

Biz Allaha karşı sorumluyuz. Onun emirlerine itaatle yükümlüyüz. Dinimiz, inancımız bize bunu gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla Allah'ın ayetlerine karşı kör sağır kesilmemiz de bizim için mümkün değildir. Cenâb-ı Allah bakınız Müslümanlara neyi emretmektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ

"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten tam anlamıyla sakının ve ancak müslümanlar olarak can verin." (Âl-i İmrân, 3/ 102)

Bu seslenişten sonra ayetin devamında Allah'tan gereği gibi sakınıp gerçek anlamda takva sahibi olmanın ve Müslüman olarak can vermenin yolu da açıklanmakta ve şöyle buyrulmaktadır:

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ فُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

"Allah'ın ipine, (Kur'an'a, İslam'a) hep birlikte sınımsız yapışın; fırka fırka parçalanıp birbirinizden ayrılmayın! Allah'ın size olan nimetini hatırlayınız. Hani siz birbirine düşman idiniz de Allah gönüllerinizi birleştirdi ve O'nun nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Siz bir ateş çukurunun kenarında, cehenneme düşmek üzereydiniz de Allah sizi oradan da kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle açıklıyor ki doğru yolu bulasınız." (Âl-i İmran, 3/ 103)

Dolayısıyla Allah'a karşı gerekli saygıyı göstermek ve Müslüman olarak ölebilmek için öncelikle Allah'ın ipi olan Kur'an'a ve İslam'a, Müslümanlar olarak hep birlikte sarılmak, İslam bağını gözetip her türlü tefrikadan ve tefrikanın beraberinde getireceği kötülüklerden uzak durmak gerekmektedir. İslam nimetini düşünüp İslam'dan önceki durum olan düşmanlık, kardeşkanı dökme, küfre ve dolayısıyla cehennemlik olma gibi felaketlerden korkmak, her Müslümanın üzerine düşen bir sorumluluktur. Bunun yolu da ayette ifade edildiği üzere İslam'a

sımsıkı sarılmak, İslam bağına diğer bütün aidiyetlerden üstün görmektir. Ayetten anladığımız kadarıyla başka aidiyetleri, İslam'ın emirlerini çiğnemek pahasına, Kur'an'ın ve Peygamber Efendimizin sünnet-i seniyyesinin öne geçirenlerin ne takva sahibi olmakla ne de Müslüman olarak ölmekle alakaları yoktur. Zira İslam gibi bir nimeti küçümseyip çiğnemek, nimete nankörlükle karşılık vermek, bu nimetten mahrum kalmak gibi bir sonucu beraberinde getirebilecektir. Şu gerçeği aklımızdan çıkarmamız gerekmektedir. Bizi Müslümanlar olarak isimlendiren, Kur'an'ı Kerim'de "müminler ancak kardeşler" (Hucurat, 49/ 10) buyuran Cenâb-ı Allah'tır. Yine "müminler birbirlerinin velisi, dostudur" buyurarak (Tevbe, 9/ 71) Müslümanları başka yerlerde dostlar aramaktan, İslam düşmanlarını dost bilmekten kurtaran Allah Teâla'dır. İlk Müslümanlar, İslam nimetiyle, Hz. Muhammed (s.a.s.)'e ümmet olmakla oluşturdukları birlik beraberlik sayesinde dönemin süper gücü haline gelmişler, en güçlüler, onların karşısında zelil olmuş, zorbalara boyun eğmek durumunda kalmışlardır. Bu maddi-manevi başarı onları çok önem verdikleri ırk, kabile vb. diğer bağlarla değil, İslam sayesinde olmuştur.

İşte bu yüzden ki İslam'ı, Kur'an'ı ve İslam kardeşliğini bir kenara bırakıp düşmanlığı, ayrılık ve tefrikayı bir fazilet zannedenlerin; sadece kendilerini cennetlik görüp diğer Müslümanları cehennemlik sayanların, inananların sevinciyle sevinip üzüntüsü ve derdiyle dertlenemeyenlerin, ne takvadan, ne de kâmil bir Müslümanlıktan, ne de cennetlik olmaktan bahsetmesi söz konusu değildir ve yaptıklarının dinimizde de bir karşılığı yoktur. Böyle bir anlayışın iyi bir Müslümanlıkla alakası olamaz. Müslümanları haksız yere tekfir edenleri, her fırsatta Müslümanlara kâfir damgası vurma hakkını kendilerinde görenleri bu perspektiften değerlendirmek durumundayız.

Neden Birlik-Berberlik?

Allah Teâla birlik ve kardeşlik emrinden sonra hem bu ayetlerin devamında hem de Kur'an-ı Kerim'in farklı yerlerinde bir yasaklamada bulunmakta ve Müslümanlara şöyle seslenmektedir.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayınız. İşte onlar için büyük bir azap vardır." (Âl-i İmrân, 3/ 105)

Aynı doğrultuda Enfâl suresi 46. Ayette ise Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

"Allah ve Resûlüne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin; sonra korkuya kapılırsınız da kuvvetiniz gider. Bir de sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir." (Enfal, 8/46)

Biz çok iyi bilmekteyiz ki birbirlerine düşenler güçlerini ve saygınlıklarını kaybederler ve yukarıdaki ayette de ifade edildiği gibi can yakıcı azaplara, acziyet ve perişanlıklara düşer olurlar. Zira Allah Teâlâ'nın ve O'nun Resulünün birlik beraberlik konusundaki uyarılarını, emirlerini dikkate almayıp, güçlerini Müslüman kardeşlerine karşı kullananlar, kendilerini ve Müslüman kardeşlerini zaafa düşürdükleri gibi ümmet-i Muhammed'in dünya üzerindeki izzetini, saygınlığını da zedelerler. Müslümanlar, insanlığa yapmaları gereken katkıları yapmaktan ve sergilemeleri gereken onurlu duruştan uzaklaşırlar. Allah Teâlâ'nın kendilerinden istediği yeryüzünde halifelik ve yeryüzünü imar etme misyonunu yerine getiremezler. (Bakara, 2/30)

Tefrika ve ümmet bilincini yitirme, dünya ve içindeki bütün mahlûkatın Müslümanlardan beklediği, iyiliği, adaleti, merhameti yayma, haksızlıklara, kötülük ve çirkinliklere engel olma misyonuna hâlel getirir. Müslümanları bir korku unsuru ve kötülük örneği göstermek isteyenlerin ekmeğine yağ sürülmüş olur. Müslümanlar sığınılacak bir liman değil, kaçınılması gereken kişiler olarak gösterilmeye başlar. Bunlar bir yana parçalanmışlık, müslümanların zaafını, acınacak hallere düşmesini ve merhamet derdi olmayanlardan yardım beklemeye mecbur kalması gibi acziyetleri beraberinde getirir ki ayette ifade edilen elîm azabı bunlardan ayrı düşünmek doğru olmasa gerektir.

Hâlbuki Allah rasülü Medine'ye gelir gelmez Müslümanları birbirine kardeş ilan etmiş; ashab-ı kiram da farklı kabilelerden olmalarına rağmen bu kardeşliğe sınıksız sarılıp İslam medeniyetinin o eşsiz temellerini en sağlam bir şekilde atabilmişlerdir. Tarihe altın harflerle yazılı, her alandaki muazzam örneklikler bu sayede gerçekleşebilmiştir. O izler üzerine nice imparatorluklar kurulmuş ve insanlık, müslüman perspektifini dünyanın çok farklı yerlerinde asırlar boyunca görme imkânı bulabilmiştir. Âl-i İmrân suresi 110. ayetindeki

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمْ
الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ

“Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emredersiniz, kötülükten alıkoyarsınız ve Allah'a inanırsınız” misyonunu en mükemmel şekilde ümmet olma bilinci sayesinde elde ettikleri birlik ve beraberlikle gerçekleştirebilmişlerdir.

Ancak Müslümanların birbirine düşüp paramparça olduğu hengâmede zayıf kalan Müslümanlar akla hayale gelmedik işkence ve katliamlara maruz kalmışlar; inançlarına ve ibadethanelerine en ağır saldırılar yapılmış ve en tabii hakları için kendi inançlarına yabancı olanların harekete geçmesini bekler duruma düşmüşlerdir. Bunda hiç şüphesiz Müslümanların hata ve eksikleri kadar Müslümanları mütemadiyen birbirine karşı kışkırtan, ümmet bilincini yok edip Müslümanlar arasındaki tefrikayı, tekfirciliği körükleyen gizli-açık odakların da rolü vardır.

Bu tehlikeler ve acılar göstermektedir ki Müslümanların aralarında sevgiyi, dayanışmayı, kader birliğini güçlendirmeleri, hem dinlerini huzur içinde gereği gibi yaşayabilmeleri hem izzetlerini koruyabilmeleri hem de dünyaya yapmaları gereken katkıyı yapabilmeleri için elzemdir. Zira birlik-beraberlik rahmet sebebi iken ayrılık ve tefrika her anlamda azap ve hüsrana sebepdir. Bu doğrultuda olmak üzere kendisinin, mezhep veya grubunun yahut da cemaatinin menfaat ve çıkarını İslam'dan ve Müslüman kardeşliğinden önde görenler, menfaat ve çıkarları uğruna Müslüman kardeşliğini çiğneyenler büyük bir yanlış içindedirler. Bakınız şu ayet-i kerimeye dikkatlerimizi yoğunlaştıralım:

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا بَيْنَهُمْ وَكَانُوا شِبَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

"Şu dinlerini parça parça edenler ve kendileri de grup grup ayrılmış olanlar var ya, (Habibim senin) onlarla hiçbir ilişkin yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. Sonra (O), yapmakta olduklarını kendilerine haber verecektir." (En'âm, 6/ 159)

Bize Allah Teâla yolu açık bir şekilde çizmiştir. Allah rasülü, bu yolu son derece güzel bir şekilde açıklamış, bizzat kendisi uygulamalı olarak da göstermiştir. Şüphe edilecek şaşırılacak bir durum söz konusu değildir. Nitekim Allah Teâla Kur'an'da şöyle buyurmaktadır.

وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصِيَّتُكُمْ بِهٍ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

"Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun; (başka) yollara sapmayın; sonra onlar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte günahattan korunmanız için Allah bunları size emretti." (En'âm, 6/ 153)

İslam Birlik Dinidir, İstismar Odakları ise Ayrımcılık İster ve Yabancıları

Müslümanlara Tercih Ederler

Günümüzde istismar odaklarının en çok göze çarpan özelliklerinden birisi Müslümanlara kastetmeleri, Müslümanlarla uğraşmaları, onları basit ve asılsız gerekçelerle tekfir etmeye yönelmeleridir. Buna dikkat etmemiz gerekmektedir. Kendilerini Müslümanlardan ayırma, Müslüman olarak sadece kendilerini görme, hakikatin yegâne sahiplerinin kendileri olduğunu

iddia edip diğler Müslümanlara küçümseyen gözlerle bakma, istismarcı odaklarının en çok üzerinde durdukları husustur. Müslümanların iyi niyeti ve hüsnü zannını kullanarak daha çok Müslümanı bu yanlışa çekmeye çalışmaları da işin cabasıdır. Tarih boyunca bu yanlışlardan İslam ümmeti çok çekmiş ve İslam ümmeti bu konularda büyük zararlar görmüş, çok büyük kayıplar yaşamıştır.

Hâlbuki İslam'da temel inanç esaslarına aykırı olmayan, birbirini ötekileştirmeyen farklılıklara saygı duyulmuş ve makul farklılıklar bir rahmet vesilesi olarak görülmüştür. Ehl-i Sünnet ve'l-cemaat anlayışı bu çoğulculuk anlayışının, geniş çerçevenin en bariz örneğini, tarihi süreç içinde muazzam bir literatürle ortaya koymuştur. Gerek amelde gerekse itikadda makul ve meşru farklılıklar, farklı mezhepler ve icthadi görüşler olarak varlıklarını, başkalarını ötekileştirmeden devam ettirebilmişlerdir. Ehl-i sünnet anlayışında Ehl-i kible tekfir edilemez kaidesi özellikle vurgulanmış, tevile imkân bulunan yerlerde tekfirden bulunmaktan kaçınmak, temel bir ilke olarak benimsemiştir. Bu çoğulculuk anlayışı, içinde mezhep farklılığına da meşrep farklılığına da yeterince yer açmakta, Kur'an ve sünnette çerçevesi genişçe çizilen İslam kriterleriyle, müslümanların birliği ve bütünlüğünü en geniş bir şekilde sağlanabilmektedir. Kaldı ki Hz. Peygamber Müslüman olduğunu söyleyene kılıç çekilmesini yasaklamış, "La İlahe İllallah Muhammedun Resulullah" diyenlerin emniyet içinde olacağını ifade buyurmuştur. Kimseyi günahından dolayı dinden çıkmakla itham etmemiştir. Dolayısıyla dinin zaruriyyatı, bilerek isteyerek inkâr edilmedikçe hiçbir Müslüman tekfir edilemez; ötekileştirilemez. Aynı şekilde günahından dolayı, görüş farklılığından, mezhep ve meşrepten ayrılığından, farklı cemaat gruplarına ait olmasından dolayı yahut da ırkından, renginden, memleketinden dolayı müslümanlara farklı gözlerle bakmak, küçümsemek, ötekileştirmek kat'i surette yanlıştır. Zira inanç esaslarındaki birlik, Allah ve rasülüne olan itaatteki beraberlik ve diğler ortak değerlerimiz, basit farklılıkları önemsizleştirmekte, gereksiz ayrışma ve düşmanlığa kapıları kapatmaktadır.

Ancak şu var ki dini değerlerin hiç sayılması ve dinimize hakaret edilmesi noktasında gerekli duyarlılığı göstermemek, bu kişilere karşı, bunların tavır ve inançlarını benimseme anlamına varan, zelilâne bir yakınlık ve sıcak dostluk gösterisine kalkışmak asla doğru ve dini bir tavır değildir. Bu tavırlar, bizim dini hassasiyetimize aykırıdır ve bir tavır alınacaksa bunlara karşı Müslümanca, ümmetçe hep birlikte alınmalıdır.

Tam da bu noktada şu hususa dikkat çekmek uygun olur ki tarih boyunca Müslümanları basit sebep ve gerekçelerle ötekileştiren ve onlardan ayrılmayı gerekli görenler nedense hemen peşi sıra gayrimüslim odaklara yakınlık hissetmiş, onlarla sıcak dostluklar oluşturmaya

yönelmişlerdir. Hâlbuki böyle bir tavırla alakalı şu ayetlere kulak vermemiz Müslüman olarak son derece önem arz etmektedir. Bu ayetler, söz konusu tutumun Allah katındaki durumunu açıkça ortaya koyar niteliktedir:

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقْيَةً وَيَحْذَرُكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ الْمَصِيرُ

"Müminler, müminleri bırakıp inkarcıları dost edinmesin. Kim böyle yaparsa Allah ile bir ilişkisi kalmaz. Ancak onlardan (gelebilecek tehlikeden) korunmanız başkadır. Allah asıl sizi kendisine karşı dikkatli olmanız hakkında uyarmaktadır. Çünkü dönüş Allah'adır." (Âl-i İmrân, 3/ 28)

Konuyla alakalı bir başka dikkat çekici ayet-i kerime ise şöyledir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْفُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمُودَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ حَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَاتَّبَعَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمُودَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

"Ey İman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin. Siz onlara sevgi gösteriyorsunuz. Hâlbuki onlar size gelen hakkı inkâr ettiler. Rabbiniz olan Allah'a inandınız diye Resûlü ve sizi yurdunuzdan çıkarıyorlar. Eğer rızamı kazanmak üzere benim yolumda cihad etmek için çıktıysanız (böyle yapmayın). Onlara gizlice sevgi besliyorsunuz. Oysa ben sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bilirim. Sizden kim bunu yaparsa mutlaka doğru yoldan sapmıştır." (Mümtehine, 60/ 1)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنْ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ederlerse, babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost edinmeyin. İçinizden kim onları dost edinirse, işte onlar, zalimlerin ta kendileridir" (Tevbe, 9/ 23)

Allah Teâlâ'nın Kur'an'da Müslümanların kardeşlerini bırakıp müminlerin dışındakilere sevgi, sıcaklık kurup onları inananların dışında bir veli edinmesinin vahametine yaptığı bu vurguya dikkat kesilmemiz çok önemlidir.

Yine şu ayet-i kerimede vurgulanan hususlar, müminleri terk edip ilkeleri ve temel parametreleri belli hidayet yolundan başka yollara sapmanın tehlikesini gözler önüne sermektedir:

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصَلِّهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا

"Kim, kendisine hidayet (doğru yol) besbelli olduktan sonra peygambere karşı çıkar, müminlerin yolundan başkasına uyarsa, onu yöneldiği yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir varış yeridir." (Nisâ, 4/ 115)

Müslümanlık ortak inanç esasları üzerine kurulmuş bir kardeşlik ve ümmet bilincine sahip olmayı zorunlu kılmaktadır. Bu kardeşlik ve ümmet bilincine sahip olmadan ve bütün Müslümanları kardeş bilmeden doğru yolda olunması da iyi bir Müslüman olunması da mümkün olamaz.

Unutmayalım ki Allah (cc) Müslümanlara Kur'an'da çok büyük sorumluluklar yüklemiştir. Günümüzde hem sıkıntı ve zulümlere maruz kalan Müslümanların hem de dünyanın, Kur'an'da ve sünnet-i seniyyede açıkça ortaya koyulmuş İslam değerlerine, yüzyıllarca fiili uygulaması tecrübe edilmiş; insani değerleri en mükemmel ve objektif şekilde gözettiği artık ilmi bir gerçeklik olarak kabul edilmiş İslam adalet anlayışına ihtiyacı bulunmaktadır. Bunu sağlamanın yolunu da Cenâb-ı Hak bizlere bakınız nasıl göstermektedir:

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مَلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ
وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيداً عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ
فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

"Allah yolunda, gerektiği gibi cihad edin. Sizi O seçti ve size din konusunda hiçbir güçlük yüklemedi; ceddiniz İbrâhim'in dininde olduğu gibi. O size hem daha önce hem de bu Kur'an'da "müslümanlar" adını verdi ki peygamber size şahitlik etsin, siz de insanlara şahitlik edesiniz. Haydi, namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a sımsıkı bağlanın. Sizin mevlânız O'dur. O ne güzel mevlâdır ve ne iyi yardımcıdır." (Hac, 22/ 78)

Dolayısıyla Müslümanların birbirlerine sahip çıkması, hep birlikte Kur'an'a ve sünnete sımsıkı sarılması ve ayrımcılık yapanlara karşı uyanık olması asla göz ardı edemeyeceğimiz ölçülerimizdir. Müslümanları sevmeyenler, Müslümanları birbirine kışkırtanlar iyi ve doğru olamazlar. Kendi çıkar ve menfaatleri uğruna İslam'a düşmanlık edenlere sevgi besleyenler, Müslümanların kötülüğe düşmesini, sıkıntı çekmesini isteyenler, yalnız kendilerinin rahat etmesini umanlar, hem kendilerine hem de İslam ümmetine en büyük kötülüğü yapanlardır. Müslümanlara yakışan bütün Müslümanların iyiliğini istemektir. Müslümana yakışan, Doğuda ayağına diken batan Müslüman kardeşin acısını Batı'daki Müslümanın yüreğinde hissetmesidir. Müslümanlar olarak dualarımızda bütün Müslüman kardeşlerimize yer verdiğimizde, Allah Teâlâ'nın bizden daha hoşnut olacağını unutmamalıyız.

Konuyu Peygamber Efendimizin Şu hadis-i Őerifi ile bitirirsek İslam perspektifinde Müslümanların birbirleriyle ilişkisinin nasıl olması gerektiğini daha somut ve net olarak ortaya koyabileceğimizi umuyoruz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) Şöyle buyurmaktadır:

" مَنْ دَعَا لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ، قَالَ الْمَلَكُ الْمُوَكَّلُ بِهِ: آمِينَ، وَلَكَ بِمِثْلٍ "

“Kim Müslüman kardeşine gıyabında dua ederse yanında bulunan görevli melek ona, ‘Duan kabul olsun, aynı Őeyler sana da verilsin.’ diye dua eder.” (Müslim, “Zikir”, 87, 88; İbni Mâce, “Menâsik”, 5)

وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ، وَلَا يَحْقِرُهُ النَّفْقَى هَاهُنَا» وَيُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ «بِحَسْبِ أَمْرٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ، دَمُهُ، وَمَالُهُ، وَعَرْضُهُ»

Ey Allah’ın kulları birbirinize kardeşler olun! Müslüman Müslümana kardeştir. Ona zulmetmez, onu yardımsız bırakıp perişan etmez, onu tahkir etmez. (kalbine üç defa işaret ederek) Takva buradadır; takva buradadır, takva buradadır. Kişiyeye en büyük Şer olarak kardeşini tahkir etmesi, onu küçümsemesi yeter! Bir Müslümanın diğere Müslümana kanı, malı, ırzı haramdır.” (Müslim, “Birr”, 32)

BÜTÜN MÜSLÜMANLAR KURTULUŞA ERECEKTİR⁸

وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“Allah, mümin erkeklere ve mümin kadınlara, ebedî olarak kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde çok güzel köşkler va’detti. Allah’ın rızası ise, bunların hepsinden daha büyüktür. İşte bu büyük başarıdır.” (Tevbe, 9/72)

~~*~*~*

Allah Teala, serlevha yaptığımız ayette mümin erkek ve kadınlara cenneti ve Allah’ın hoşnutluğunu müjdelemiştir. Bir başka ayette de Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ

“İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlara rableri, inanmaları sebebiyle yol gösterir; nimetlerle dolu cennetlerde onların buldukları yerin altından ırmaklar akar.” (Yûnus, 10/9)

Kur’an-ı Kerim’in en doğru ve en güzel açıklayıcısı Hz. Peygamber (s.a.s.) de Allah’a şirk koşmayan kişinin -birtakım hatalar ve günahlar işlese de- eninde sonunda cennete gireceğini (Müslim, “Zekat”, 9); hatta kalbinde hardal tanesi kadar iman olan kimsenin bile günahları sebebiyle cehennemde azap gördükten sonra cennete konulacağını müjdelemiştir. (Müslim, “İman” 82)

Ayet ve hadislerden anlaşılacağı üzere ahirette ebedî kurtuluşa ermenin olmazsa olmazı imandır. “Amentü” diye ifade edilen iman esaslarına gereği gibi iman eden ve bu imanını şirk, küfür ve nifakla zedelemeyen kişi ebedî kurtuluşa erecektir. Amel-i salihler yani dinimizin yapılmasını emir veya tavsiye ettiği, dünya ve ahiretimiz için yararlı işler ise cennete doğrudan girmemize vesile olacak ve onu kolaylaştıracak davranışlardır.

Herkes Allah’ın Huzuruna Tek Başına Gelecektir

Allah’ın insan olarak yarattığı herkes ilahi hitaba muhatap olma bakımından eşittir ve her mümin, inandığı değerlerin tebliğcisi ve sorumlusudur. Zira insanı yeryüzünün “halife”si (Bakara, 2/30) olarak yaratan Yüce Allah, ona hakkı bâtıldan, doğruyu yanlıştan ayıracak (Şems, 91/8) akıl, irade, iz’an ve vicdan vermiştir. İnsan kendisine verilen bu fitrî yetilerle birlikte yegâne rehber Kur’an ve en güzel örnek Hz. Peygamber’e (s.a.s.) tabi olarak istikamet üzere yaşamakla mükellef kılınmıştır. Onun bu mükellefiyeti bireyseldir ve her birey, Allah’ın huzurunda bu

⁸ Hüseyin ARI, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı.

mükellefiyetlerden tek başına hesaba çekilecektir. Bu hakikati Allah Teâla, Meryem suresinde şöyle ifade etmiştir:

إِنَّ كُلَّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا لَقَدْ أَحْصَيْتُهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا

“Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız, Rahmân’a birer kul olarak gelecektir. O, bunların hepsini kuşatmış ve sayılarını tespit etmiştir. Bunların hepsi de kıyamet gününde Allah’ın huzuruna tek başına gelecektir.” (Meryem, 19/93-95)

Bu ayetten de anlaşılacağı üzere, Rahman’ın huzurunda herkes kuldur ve herkes yapıp yapmadıklarının hesabını tek başına verecektir.

Sorumluluklarımızı Başkasına Yükleyemeyiz

Dinimizde, sorumluluğun şahsiliği ilkesi esastır. Yani bir kimsenin sorumluluğu konusunda başka bir kimse sorgulanamaz. Herkes kendi davranışlarından sorumludur, herkes hatasının cezasını kendisi çeker. Bu hakikati atalarımız, “her koyun kendi bacağından asılır” sözüyle veciz bir şekilde ifade etmişlerdir. Yarın ahirette kullar teker teker hesaba çekilirken günahları konusunda yardım talep eden kimsenin imdadına kimse yetişemeyecektir. Allah Teala bu konuda şöyle buyurmaktadır:

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جِمْلِهَا لَا يَحْمِلُ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ

“Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez (taşıdığı, kendi günah yüküdür). Günah yükü ağır gelen kimse onun taşınması için yardım çağrısında bulunsa -çağrılan yakını bile olsa- o yükten hiçbir şeyi başkası üzerine alamaz. Sen ancak, görmedikleri halde rablerinden korkanları ve namazı özenle kılanları uyarabilirsin. Kim arınırsa sadece kendi yararına arınmış olur. Her şeyin sonu Allah’a varır.” (Fatır, 35/18)

Bu ayet-i kerimede iki hususa vurgu yapılmıştır. Bunlardan birincisi; Allah adildir ve kimseyi kendi işlemediği bir günahtan dolayı sorumlu tutmaz. Diğeri de hiç kimse -Allah’ın çeşitli vesilelerle affetmesi müstesna- başkalarından yardım alarak günahından kurtulamaz. Ancak başkalarını saptıranlar, hem kendi sapkınlıklarının hem de onları kötü yola itmelerinin vebalini çekerler. Bununla birlikte iradesini kullanmadığı için doğru yolu bırakıp kötülük işleyenlerin kendi veballeri ortadan kalkmış olmaz. (Kur’an Yolu Tefsiri, IV, 459-460)

Hz. Peygamber (s.a.s.) bu konuda sevgili kızı Hz. Fatıma’yı “Ey Peygamber’in kızı Fatıma! Allah’ın (azabından) kendini koru. Senin için ben bir şey yapamam.” (Buhârî, Vesâyâ 11, Tefsîr 26; Müslim,

Îmân 351) diyerek uyarılmış, ayrıca cennette kendisiyle birlikte olmak isteyen bir sahabîye, “Öyleyse çok namaz kılıp secde ederek, kendin için bana yardımcı ol!” buyurmuştur. (Müslim, Salât 226) Efendimizin (s.a.s.) bu ifadelerinden de anlıyoruz ki; mümin, Allah’a karşı sorumluluklarını bizzat yerine getirmediği ahiretini garanti altına almış olamaz.

Sahih Dinî İlkeler En Önemli Ölçümüzdür

Müslümanların, kendisine gerekli olan dini bilgiyi öğrenmesi farzdır. Dini bilgiyi öğrenirken dikkat edilmesi gereken önemli bir husus vardır. O da sahîh dinî bilginin anlatıldığı ortamların tercih edilmesidir. Eğer bu hususa dikkat edilmezse kaş yapayım derken göz çıkarılmış, İslam’ı öğreneyim derken İslam’dan fersah fersah uzaklaşmış olur. Maalesef FETÖ, DEAŞ gibi “İslam’ı en güzel şekilde anlatma” söylemi ve “insanları ebedî kurtuluşa ulaştırma” vaadiyle ortaya çıkmış olan bazı sözde dinî yapıların, aslında din istismarı yaparak gayrimeşru amaçlar peşinde koştukları görülmüştür. Son yıllarda milletçe yaşadığımız tecrübeler de göstermiştir ki; İslam’ın temel ilkelerine aykırı şekilde sistemleşen bu yapılar, zamanla Kur’an, Sünnet, dinî değer ve ıstılahları istismar ederek onları kendi çıkar ve amaçları doğrultusunda kullanmaktan geri durmamışlardır.

Bu tür sözde dinî yapılara aldanmamak için Müslümanlar, din diye kendisine anlatılan hususları, İslam dininin esasları açısından değerlendirmeli, bunu kendisi yapamıyorsa Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görev yapan hocalarımıza danışmalıdır. Bu, bir Müslüman için hayati bir görevdir. Zira Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim, İslam dininden saptıran kişilere uyan kimselerin ahiretteki pişmanlıklarını şu ayetlerle bize haber vermektedir:

يَوْمَ تَقْلَبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَّا اطَّعْنَا اللَّهَ وَاطَّعْنَا الرَّسُولَ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَّعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَّرَاءَنَا فَاصْلُواْنَا السَّبِيلَا
رَبَّنَا اتَّهَمُوا ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا

“Yüzleri ateşe çevrildiği gün, ‘Keşke Allah’a itaat etseydik, resulü dinleseydik’ diyecekler ve ekleyecekler: ‘Rabbimiz! Biz efendilerimizi ve büyüklerimizi dinledik, onlar da bizi yoldan saptırdılar. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları ağır bir şekilde lânetle!’” (Ahzab, 66-68)

Bu ayetin tefsirinde şu satırlara yer verilerek bu tehlike karşısında insanımız uyarılmıştır: “Allah insanlara akıl vermiş, ona yardımcı olmak üzere peygamberlerle çok değerli bilgi ve ölçüler göndermiştir. Asıl kullanılacak olan bilgi araçları bunlardır. Bunları bırakıp da din, siyaset, cemiyet, sanat, medya vb. alanlarda meşhur veya karizma sahibi olmuş, otorite kazanmış olan veya öyle sunulan kimseleri taklit edenler, bunların söylediklerini ölçüp biçmeden, tenkide tâbi tutmadan kabul edip uygulayanlar ya doğru yoldan uzaklaşırlar veya

tesadüfen onun üzerinde bulunsalar bile bunun şuurunda olamazlar. Hiç kimseyi, dünyada ve âhirette “*Filân dedi ben de inandım ve yaptım*” gibi bir mazeret kurtaramaz; insana “*Senin aklın ve iraden neredeydi diye?*” sorarlar.” (Kur’an Yolu Tefsiri, IV, 403)

Hiçbir Dinî Yapı Allah Tarafından Seçilmiş veya Onaylanmış Değildir

İslam inancına göre Allah tarafından seçilmiş ve görevlendirilmiş bir grup yoktur. Kur’an âyetlerini ve hadis-i şerifleri bir şahsa veya gruba hasretmek suretiyle yapılan yorumlar tamamıyla indî mülahazalardan ibarettir. Unutmamak gerekir ki, Kur’an-ı Kerim kıyamete kadar gelecek tüm insanlığa hitap etmektedir. Bu nedenle Kur’an’ın evrenselliğini görmezden gelmek onun bazı âyetlerini kişi veya grup menfaatleri için kullanmak büyük bir günahtır. Günümüzde bazı gruplar, Kur’an’ın müjde içeren ayetlerinin, kendilerine veya müntesiplerine işaret ettiğini iddia ederek Kur’an-ı Kerim’i istismar etmekte ve bu ayetlerden hareketle kendilerinin cehennemden kurtulup cenneti hak edenler safında olduklarını ifade etmektedirler. Hâlbuki bu ayetlerin belli bir gruptan bahsetmesi veya belli kişileri işaret etmesi mümkün değildir. Zira böyle bir iddia, herhangi bir kişi ya da grubun tek doğru olarak kendini tanımlaması ve kendi grubunu diğer Müslümanlardan üstün görmesi sonucunu doğurur ki, bu hem Kur’an ve Sünnet’in getirmiş olduğu ilkelere aykırı hem de asırlar boyu İslam dinine hizmet etmiş Müslümanlara karşı bir haksızlık ve saygısızlık anlamı taşımaktadır.

O Halde Fırka-i Naciye Kimlerden Oluşur?

Hz. Peygamber (s.a.s.), bir hadislerinde Yahudilerin yetmiş bir, Hıristiyanların yetmiş iki fırkaya ayrıldığını, kendi ümmetinin ise yetmiş üç fırkaya ayrılacağını, bunlardan birinin cennette, diğerlerinin ateşte olacağını belirtmiş, kurtuluşa erenlerin kimler olacağı sorusuna “*el-Cemâa*” (İbn Mace, “Fiten”, 17) cevabını vermiştir. Hadisin başka bir rivayetinde de Allah Resûlü aynı soruya “Benim ve ashabımın yolundan gidenler” cevabını vermiştir. (Tirmizî, “İmân”, 18) Hadisin her iki rivayetini birlikte değerlendirdiğimizde fırka-i nâciyenin kimlerden oluştuğu çok net bir şekilde ortaya çıkmaktadır: Fırka-i nâciye; Hz. Peygamber’in sünnetine tabi olup ashabının izinden gidenlerin oluşturduğu büyük çoğunluktur. İslam alimleri bunu “*sevâd-ı a’zam*” nitelemesiyle ifade etmişlerdir. Bu tanım, şu veya bu yapıya dahil olan değil, İslam’ın temel inanç esaslarına gönülden inanan bütün Müslümanları kapsamaktadır.

Sonuç olarak Allah’ın özel olarak seçtiği veya görevlendirdiği kişi, grup ya da yapı yoktur. Aynı şekilde cennet, hiçbir grup veya yapının tekelinde değildir. Bütün Müslümanlar iman ehli olmaları sebebiyle seçkindirler ve cenneti hak ederler.

MÜSLÜMAN: ÖZÜ SÖZÜ BİR OLAN⁹

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشَّاهِدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾

“Allah'a ve Peygamberlerine iman edenler var ya, işte onlar sıddıklar (sözü özü doğru kimseler) ve Allah katında şahitlerdir. Onların mükafatları ve nurları vardır. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince; işte onlar cehennemliklerdir.” (Hadîd, 57/19)

~~*~*~*

İman ile doğruluk anlamına gelen sıdk arasında kuvvetli bir bağ vardır. Zira iman, kalp ile tasdik, dil ile ikrar olarak tarif edilir. İmanla doğruluk arasındaki bu sıkı bağ, başta insanın Rabbine karşı sadık olmasını, O'nun varlığını ve birliğini tasdik etmesini, sonra da niyet ve eylemleriyle tutarlı ve doğru bir yol izlemesini gerektirmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in risâlet görevini ifa ederken, müşriklerin ikrar etmekten geri duramadıkları en önemli özelliği “emin” olması, güvenilirliği ve dürüstlüğü olmuştur. Anlattıkları bu dürüstlük zemininde kabul görmüş ve dile getirdiği hakikatleri ulaştırmada bu özelliği önemli bir etki oluşturmuştur.

İslam'ın ilk yıllarında Hz. Peygamber'e artık yakın akrabalarını da İslam'a davet etmesi emredildiğinde de bu özelliğinin ikna ediciliğini görmekteyiz. Bu bağlamda ilk olarak Abdülmuttalib oğullarını İslâm'a davet etti. Sonra da Safâ tepesindeki yüksekçe bir yere çıkıp, “*Yâ Sabâhâh! Yâ Sabâhâh!*” diye haykırdı. Araplar bu kelimeleri, düşman saldırısının an meselesi olduğu zamanlarda kullanırlardı. O'nu işitenler gelip karşısına dizildiler. Gidemeyenler de olup bitenleri öğrenmek için adamlarını gönderdiler. Resûlullah (s.a.s.), “*Ben size, ‘Şu vadinin arkasında size saldırmak isteyen süvari birlikleri var.’ desem bana inanır mısınız?*” diye sordu. Hep bir ağızdan, “Evet, inanırız.” diye karşılık verdiler. “Biz senin bu güne kadar yalan söylediğini hiç görmedik.” “*O zaman,*” dedi Hz. Peygamber, “*Ben sizi şiddetli bir azaba karşı uyarıyorum.*” Bu, belki de kalabalığın hiç beklemediği bir şeydi, bocaladılar. Resûlullah'a (s.a.s.) önce amcası Ebû Leheb karşı çıktı, sonra da diğerleri. (Buhârî, Tefsîr, Şu'arâ, 2; Müslim, İmân, 355) Hâlbuki onlar çok iyi biliyorlardı ki Hz. Muhammed (s.a.s.), o güne kadar herhangi bir şekilde yalan söylememişti ve o gün de yalan söylemiyordu. Zaten ona, “Yalan söylüyorsun.” da diyememişlerdi. Çünkü o, doğruluk timsaliydi.

⁹ Mehmet Ekim, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Hız. Peygamberi örnek alıp, hem iyi bir inanan olma hem de inandığı dini iyi temsil etme derdinde olan her müminin yalandan kaçınması ve dürüst olması gerekir. Çünkü özü sözü bir olan sadıklar sınıfına dahil olup mükafatlara ulaşmanın yolu budur. Zira Allah (c.c.):

﴿ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشَّهَادَةُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴾

“Allah'a ve Peygamberlerine iman edenler var ya, işte onlar siddîklar (sözü özü doğru kimseler) ve Allah katında şahitlerdir. Onların mükafatları ve nurları vardır. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince; işte onlar cehennemliklerdir.” (Hadîd, 57/19) buyurmuştur.

Söz ve davranışlarda dosdoğru olup yalandan kaçınmak, hayatının bütününde açıkça gördüğümüz üzere Hz. Peygamber'in en önemli özelliklerindedir. Bundan dolayı onu (s.a.s.) örnek alan müminlerin de en belirgin özelliği doğru olmak ve yalandan kaçınmak olmalıdır. Zira mümin birtakım yanlışlara düşse, korkulara kapılsa, hoşlanılmayan birtakım işler yapsa bile asla yalan söylemez. Nitekim Resûlullah'a (s.a.s.):

« قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّكُونُ الْمُؤْمِنُ جَبَانًا فَقَالَ « نَعَمْ » . فَقِيلَ لَهُ أَيُّكُونُ الْمُؤْمِنُ بَخِيلًا فَقَالَ « نَعَمْ » . فَقِيلَ لَهُ أَيُّكُونُ الْمُؤْمِنُ كَذَّابًا فَقَالَ لَا »

“Mümin korkak olur mu?” diye sorulduğunda: "Evet" diye cevap verdi. "Mümin yalancı olur mu?" diye sorulunca da: "Hayır" buyurdu.” (Muvatta, Kelâm, 7)

İnsanın söz ve davranışlarında doğruluğu esas alıp yalandan kaçınması sadece dini açıdan değil dünyevi açıdan da gereklidir. Fert ve toplumun huzurlu bir hayata sahip olması için insan ilişkilerinde yalandan uzak durulması ve dürüstlüğün esas alınması gerekir. Zira bir toplumda yalanın yaygınlaşması beraberinde aldatmayı yaygınlaştırır. Doğruluk ve dürüstlüğün yok olması ise güveni ortadan kaldırır. Böylece İnsanlar arasında kin, düşmanlık ve ayrılıklar baş gösterir. Bu da emniyet içinde yaşamayı imkânsız hale getirir. Dolayısıyla, bireysel ve toplumsal açıdan huzurlu olmak için doğruluğu esas almak ve yalandan sakınmak gerekir. Yalan insan fitratına aykırı olduğu için, günah kirinden uzak saf bir müminin kalbi, yalan söylenirken rahatsız olur, doğruluk karşısında ise sükûnet bulur. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

« دَعَا مَا يَرِيكَ إِلَى مَا لَا يَرِيكَ فَإِنَّ الصِّدْقَ طَمَإِينَةٌ وَإِنَّ الْكُذْبَ رِيْبَةٌ »

“Seni şüphelendireni bırak, seni şüphelendirmeyen şeye bak. Çünkü doğruluk kalbin (tereddütsüz biçimde) sükûnete ermesidir. Yalancılık ise şüpheden ibarettir.” (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme,

⁶⁰ Bu kalp huzuruna ermek isteyen insan konuştuğunda sözünün doğru olmasına dikkat etmeli,

kendi aleyhine de olsa doğruluktan ayrılmamalı ve her düşündüğünü, duyduğunu dile getirmede ve sosyal paylaşım alanlarında yaymada acele etmemelidir. Aksi hâlde buna yalanın karışma ihtimali çok yüksektir. Allah Resûlü (s.a.s.) insanları bu duruma düşmekten şu sözleri ile uyarmaktadır:

« كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ »

“Her duyduğunu söylemesi kişiye yalan olarak yeter!” (Müslim, Mukaddime, 5)

Söz ve davranışlarıyla ümmeti için “en güzel örnek” olan Hz. Peygamber, yalanı yasaklamakla kalmamış yalan söylenmesi halinde hemen tövbe edilmesini de istemiştir. (Tirmizî, Birr ve sıla, 46) Çünkü Hz. Peygamber, yalan söyleyen kişinin münafıklığın üç alâmetinden birini yüklediğini haber vermektedir:

« آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ »

“Münafığın alâmeti üçtür: Söz söylediği zaman yalan söyler, vadettiği vakit sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiği zaman hıyanet eder.” (Buhârî, Edeb, 69) Bununla birlikte Efendimiz (s.a.s.) yalanın insan ilişkilerine verdiği zararı da şöyle dile getirmektedir:

« كَبُرَتْ خِيَانَةٌ أَنْ تُحَدِّثَ أَخَاكَ حَدِيثًا هُوَ لَكَ بِهِ مُصَدِّقٌ وَأَنْتَ لَهُ بِهِ كَاذِبٌ »

“Bir konuda seni tasdik ettiği (sana inandığı) hâlde kardeşine yalan söylemen ne kadar büyük bir ihanettir!” (Ebû Dâvûd, Edeb, 71)

Yalan konusunda çok hassas davranan Allah Resûlü, (s.a.s.) insanları yalandan ve ona götürebilecek her türlü davranıştan sakındırmıştır. Hatta bunlara birçok kimsenin önemsemediği çocuklara yalan söylemeyi ve yalan söyleyerek şaka yapmayı da dâhil etmiştir. Nitekim bir defasında Abdullah İbn Âmir başından geçen olayı şöyle anlatmıştır:

« عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ أَنَّهُ قَالَ دَعَانِي أُمِّي يَوْمًا وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاعِدٌ فِي بَيْتِنَا فَقَالَتْ هَا تَعَالَ أُعْطِيكَ . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « وَمَا أَرَدْتِ أَنْ تُعْطِيَهُ » . قَالَتْ أُعْطِيهِ تَمْرًا . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَمَا إِنَّكَ لَوْ لَمْ تُعْطِيَهُ شَيْئًا كُنْتِ بَعَثْتِ عَلَيَّ كَذِبًا »

“Bir gün Resulullah (s.a.s.) evimizde otururken annem beni çağırıp: "Gel sana vereceğim (şu şeyi) al" dedi. Bunun üzerine Resul-ü Ekrem kendisine: Ona ne vermek istiyorsun? dedi. Annem: Ona bir kuru hurma vereceğim, cevabını verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.s.) O'na şöyle buyurdu. Dikkat et, eğer ona bir şey vermemiş olsaydın (bu), senin hakkında bir yalan olarak yazılacaktı." (Ebû Dâvûd, Edeb, 80)

“Emin” vasfıyla bilinip, doğruluğun müşahhas bir örneği olan Hz. Peygamberin iman ile yalanın birlikte mümine asla yakışmayacağını ifade etmiştir. Doğruluğa ve yalan söylememeye, şahitlik, ticaret gibi diğer insanların haklarını ilgilendiren meselelerde daha fazla özen göstermek gerekir. Zira Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyurulmuştur:

﴿ ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعْظِمِ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأَجَلْتَ لَكُمْ الْأَنْعَامَ إِلَّا مَا يُنْتَلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴾

“Kim Allah’ın hükümlerine saygı gösterirse bu Rabbi katında kendisi için bir hayırdır. Haramlığı size okunanların (bildirilenlerin) dışında bütün hayvanlar size helal kılındı. Artık putlara tapma pisliğinden kaçının, yalan sözden kaçının!” (Hac, 22/30)

Ayrıca yalan şahitlik, Allah’a şirk koşmaya denk tutulmuş ve bundan uzak durulması istenmiştir. Nitekim Hz. Peygamber sabah namazını kıldıktan sonra ayağa kalkmış ve üç defa:

«عُدِلْتُ شَهَادَةُ الزُّورِ بِالْإِشْرَاكِ بِاللَّهِ»

“Yalan şahitliği Allah'a şirk koşmaya denk tutulmuştur.” (Ebu Davud, Kada' (Akdiye), 15) buyurmuştur.

Dürüst davranmayarak ve yalan söyleyerek bile bile insanların hakkının yenmesine sebep olmak ile zulüm eş değer görülmüştür. Nitekim Ebu Bekre (r.a.) şöyle bir nakilde bulunmuştur:

«قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَلَا أُتْبِكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَائِرِ » . قُلْنَا بَلَىٰ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « الْإِشْرَاكِ بِاللَّهِ ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ » . وَكَانَ مُتَّكِنًا فَجَلَسَ فَقَالَ « أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ ، أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ » . فَمَا زَالَ يَقُولُهَا حَتَّى قُلْتُ لَا يَسْكُتُ»

“Resûlullah: “Büyük günâhların en büyüğünü size haber vereyim mi?” buyurdu. Biz sahâbîler: Evet haber ver yâ Resûlallah! dedik. Resûlullah: “Allah 'a ortak koşmak, ana-babaya isyan ve ezâ etmektir" buyurdu. Ve dayanmakta iken oturdu da: "İyi dinleyin! Bir de yalan söz ve yalan şahitliğidir. Dikkat edin, bir de yalan söz ve yalan şahitliğidir/"buyurdu ve bu sözü durmadan tekrar tekrar söylüyordu. (Ebû Bekre dedi ki:) Hatta ben: Resûlullah susmayacak, dedim.”

(Buhârî, Edeb, 6)

Yalandan ve aldatmaktan uzak durmak özellikle mali konularda, ticari meselelerde daha fazla öne çıkmaktadır. Zira insanlar arasında en yaygın ilişki ticaret ve mali konulardır. Bu konulardaki haksız kazancın, elde edilmiş bir menfaat gibi görülmesi çok büyük bir talihsizliktir. Oysaki dürüst davranmak ve doğruyu söylemek ticaret hayatının en önemli ilkesidir. Bu yüzden Hz. Peygamber, müminlerin ticaret yaparken yalandan sakınmalarını şöyle öğütlemiştir:

«الْبَيْعَانُ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَفْتَرَقَا فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَّا بُرُوكَ فِي بَيْعِهِمَا وَإِنْ كَذَبَا وَكَتَمَا مُحِقَّ بَرَكَهُ بَيْعُهُمَا»

“Eğer bir satıcı, doğru söyler ve gerekli açıklamalarda bulunursa, alışverişi bereketlendirilir. Eğer yalan söyler ve kusurları gizlerse, alışverişinin bereketi yok edilir.” (Nesai, Buyû', 4)

Hulasa İslam, Müslümanların doğru sözlü, “özü sözü bir”, söz ve eylemleri birbiriyle uyumlu insanlar olmasını istemiştir. Bunlara dikkat edilmesi halinde dünyada ve âhirette Allah’ın razı olduğu bir kul hâline gelmek ve ebedî mutluluğu yakalamak mümkün olacaktır. Diğer bir ifadeyle doğruluk, birre yani her türlü kötülükten uzak olan salih amele, salih amel de insanı Allah’ın lütfuyla cennete ulaştıracaktır. Bununla birlikte, nasıl yalan bütün kötülüklerin temeliyse, doğruluk ve dürüstlük de insan vicdanını huzura kavuşturan, ruh dünyasını aydınlatan ve geliştiren her türlü iyilik ve güzelliklerin temelidir. Doğruluk temelini esas alan bir kişi bu temel üzerinde durduğu müddetçe razı olunan bir mümin olacak ve mükâfat olarak cennete girecektir. Nitekim Resûlullah (s.a.s.) da doğruluğun iyi bir kul olmaya, iyi kulluğun da kişiyi cennete götüreceğinden hareketle müminleri şu sözlerle doğruluğa teşvik etmiştir:

«عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَصْدُقُ وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدِّيقًا وَإِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَكْذِبُ وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا»

“Doğruluktan ayrılmayınız. Muhakkak ki doğruluk iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devamlı doğru söyler ve doğru olanı ararsa Allah katında ‘sıddîk’ (özü sözü bir olan kişi) olarak yazılır. Yalandan sakının! Çünkü yalan kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi yalan söyleyip, yalanı araştıra araştıra Allah katında yalancı olarak yazılır.” (Müslim, Birr ve sıla, 105)

Müslümanın Karakteristik Özellikleri

• Mümin Samimidir

Müslümanın en büyük vasfı samimi ve ihlaslı olmasıdır. Bu özelliklerinin sözlerinde ve fiillerinde görünür olması onu riya, ikiyüzlülük, sözü özü bir olmama gibi birçok olumsuzluklardan korur. Aslı itibarıyla din de ihlâs ve samimiyet demektir. Sahteliklerden ve aldatmaktan uzak sadık ve güvenilir olmanın yolu da samimi olmaktan geçer. Bu samimi duyguyu mümin, başta Allah’a, Resûlüne ve tüm müminlere karşı hissetmelidir. Nitekim Hz. Peygamber: “Din; Allah'a, Allah’ın kitabına, peygamberine, Müslüman liderlere ve Müslümanların çoğunluğuna (samimiyetle bağlılık göstermektir samimiyetle bağlanmaktır.” buyurmuştur. (Müslim, İman, 95) Ayrıca farklı bağlamlarda aldığı biatlarda, Müslümanlardan samimi olmaları yönünde de sözler almıştır. Sahabîlerden biri bunu şu şekilde ifade etmiştir:

«بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ.»

“Resûlullah’a (s.a.s.), namazı kılmak, zekâtı vermek ve her müslümana karşı samimi davranma şartı ile biat ettim” (Müslim, İmân, 97)

Mümin, güvenilirliğini de ancak içten, ihlaslı ve samimi davranışlarla elde edebilir. Aile ve akrabalar arasında, komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinde, iş ve ticaret hayatında, kısacası hayatının her alanında, insanlara karşı samimi davranarak bunu gösterebilir. Bu faziletli duruşa sahip olmanın yolu müminin her işinde Allah rızasını gözetmesinden ve Allah’ın kendisini her an ön gördüğü bilincini diri tutmasın geçer.

• Müslüman Elinden ve Dilinden Emin Olunan Kişidir

Allah’ın sevdiği mümin, kimseye kötü niyet beslemez, söz ve fiilleriyle kimseyi rahatsız etmez. Konuyla ilgili Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

“Müslüman, dilinden ve elinden diğer Müslümanların güvende olduğu kimsedir.” (Buhârî, İman, 4)
Diğer yandan bilinçli bir müminin zarar görse dahi bunu meşru yollarla çözeceğini, buna mukabil kötü davranışlar sergilemeyeceğini de şöyle ifade etmiştir:

« لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ » .

“Zarar vermek ve uğradığı zarara karşı intikam almak yasaktır.” (Muvatta’, Akdiye, 26)

Müminin diline hakim olması, onu cennete götürecektir olan imanının kalitesini gösterir. Çünkü dil yerli yerinde kullanıldığında dünya ve âhîret saadetine vesile olur; gıybet, iftira, yalan, faydasız, çirkin ve kaba sözler sebebiyle de dünya ahîret saadetini engelleyebilir. Dilin bu iki yönlü özelliğine dikkat çeken Hz. Peygamber bu organın, kişi için hem rahmet vesilesi hem de azap sebebi olabileceğini şu sözle bildirmiştir:

«أَلَا تَسْمَعُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يُعَذِّبُ بِدَمْعِ الْعَيْنِ وَلَا بِحُزْنِ الْقَلْبِ وَلَكِنْ يُعَذِّبُ بِهَذَا - وَأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ - أَوْ يَرْحُمُ»

“İşitmiyor musunuz? Allah gözyaşından ve kalbin üzülmelerinden azâp etmez. Lâkin şundan dolayı ya azâp eder ya da rahmet buyurur; dedi ve diline işaret etti.” (Müslim, Cenâiz, 12)

• Mümin İftiradan Uzak Durur

Sadakatin ve dürüstlüğün ihmal edildiği en acı durumlardan biri de iftiradır. Zira içinde hem yalan hem de hakka tecavüz barındırır. İftira sebebiyle her ne kadar özelde insanlar zarar görüyormuş gibi gözükse de iftira ile toplum hayatı dinamitlenir, dostluklar biter, aile faciaları

meydana gelir, insanlar işlerini, itibarlarını, istikballerini, hatta bazen hayatlarını bile kaybedebilirler. İftira sonucunda insanlar arasındaki sevgi ve saygı azalır, kin ve nefret duygusu çoğalır, toplumsal problemler baş gösterir.

Hz. Peygamber doğruluk, dürüstlük, adalet, iyilik ve hüsnüzannı emretmiş; yalancılık, haksızlık ve sû-i zan gibi iftiraya zemin hazırlayan hususları da yasaklamıştır. Özellikle namuslu kadınlara atılan iftiraları, kişiyi helake sürükleyen sebepler içinde saymış ve konuyla ilgili şunları söylemiştir:

« اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ . قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ قَالَ الشِّرْكَ بِاللَّهِ ، وَالسِّحْرُ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ »

“Yedi helâk ediciden sakının!” Sahâbîler, “Yâ Resûlallah! Bunlar nelerdir?” diye sordular. Resûlullah söyle cevap verdi: “Allah’a şirk koşmak, büyü yapmak, Allah’ın haram kıldığı bir canı haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak ve zinadan uzak duran ve hiçbir şeyden habersiz olan mümin kadınlara zina isnad etmektir.” (Buhârî, Hudûd, 44; Müslim, İman, 145)

« لَا يَزِمِي رَجُلٌ رَجُلًا بِالْفُسُوقِ ، وَلَا يَزِمِيهِ بِالْكُفْرِ ، إِلَّا ارْتَدَّتْ عَلَيْهِ ، إِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُهُ كَذَلِكَ »

“Hiç kimse başka bir kimseyi fâsıklıkla suçlamasın ve onu küfürle itham etmesin. Eğer itham ettiği kimse dediği gibi değilse, bu sıfatlar muhakkak itham edene döner.” (Buhârî, Edeb, 44)

« إِنَّ مِنْ أَكْبَرِ الْكِبَائِرِ اسْتِطَالَةَ الْمَرْءِ فِي عَرَضِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ بِغَيْرِ حَقٍّ »

“Kişinin haksız yere bir Müslüman’ın onur ve namusuna dil uzatması, büyük günahların en büyüklerindedir.” (Ebû Dâvûd, Edeb, 35)

« إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ »

“Zandan sakının. Çünkü zan sözün en yalanıdır.” (Buhârî, Nikâh, 46; Müslim, Birr ve sıla, 28)

• Müslüman İhanet Etmez

İslam’ı bizlere ulaştıran Hz. Peygamber’in yaşadığı toplum içindeki en belirgin özelliği güvenilirliği, ahde vefası ve emanete ihanet etmemesidir. Hiç kimse onun ahlâkına, karakterine, kişiliğine bir şey söyleyememiştir. Karşısında duranların kendileri ona “el- Emîn” vasfını vermişlerdir. Hz. Peygamber’deki ihanet etmeme erdemi insanı o kadar hayrete sevk eden bir duygudur ki o, kendisine bu dünyada yaşama hakkını tanımayan, yurdunda hayatını

devam ettirme fırsatını vermeyen insanların mallarını muhafaza etmiş, hatta yanındaki emanetleri sahiplerine vermesi için Hz. Ali'yi geride bırakmıştır.

Hz. Peygamber inanan insanın kendisine ihanet edilse bile buna ihanetle karşılık vermeyeceğine, her hâlükârda güvenilir olma vasfını koruyacağına dikkat çekmiş ve bizlere

«أَدِّ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنْ ائْتَمَّتَكَ وَلَا تَخُنْ مَنْ خَانَكَ»

“Sana bir şey emanet eden kişiye emanetini (hakkıyla koruyarak) iade et. Sana hainlik edene sen hainlik etme.” (Tirmizî, Büyû', 38) tavsiyesinde bulunmuştur.

Peygamber Efendimiz, Allah'ın ihanet eden kimseyi kesinlikle sevmediğini bildirmiş (Nisâ, 4/107) ve devlet malını gasp edenlerin, kamu hukukuna riayet etmeyenlerin, fakir fukaranın, garip gurabanın, yetim ve kimsesizlerin hakkını yiyip emanetlerine ihanet edenlerin başkalarının hakları olan mallarla kıyamet gününde Allah'ın huzuruna çıkacaklarını haber vermiştir. (Müslim, İmâre, 24) Hıyanetin kötü akıbetinden de daima Allah'a sığınarak şöyle buyurmuştur:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُوعِ فَإِنَّهُ يُنْسِنُ الضَّجِيعَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخِيَانَةِ فَإِنَّهَا يُنْسِنُ الْبِطَانَةَ»

“Allah'ım, açlıktan sana sığınırım. Şüphesiz o kötü bir yatak arkadaşıdır. Hıyanetten de sana sığınırım. Çünkü o pek kötü bir sırdaştır.” (Ebû Dâvûd, Tefriu'ebvâbi'l-vitr, 32; Nesâî, İstiâze, 19)

• Mümin, İnandığı Gibi Yaşar

Bazen müminler, imanlarında şüphe olmasa da münafıklarinkine benzer davranışlar sergiledikleri zaman nifaka düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirler. Dinî uygulamalarda gevşeklik gösterme, söz ve davranışlar arasında uyumsuzluk şeklinde tezahür eden bu durum “amelî nifak” olarak adlandırılmıştır. Bu, müminlere yakışmayan bir tutumdur. Bu itibarla mümin, her durumda dininin buyruklarına göre yaşamaya çalışmalı, dünyevî menfaatleri, istek, şehvet ve arzularıyla dinin emir ve yasakları karşı karşıya geldiğinde dininin emrettiklerini tercih etmelidir. İnancı ile yaşantısı arasında uyum olmayan kişinin ya kalbindeki inancı ya da yaşantısı samimiyetsiz olur. Bundan kurtulmak için Müslümanın inancı ve yaşantısı birbirinden farklı olmamalıdır. Zira kişinin dinine olan sadakati bunu gerektirir. Çünkü müminin kalbi, imanın ve sadakatin merkezidir. Nasıl ki küfrün yer tuttuğu bir kalpte iman, hıyanetin kök saldıdığı bir kalpte emanet bulunmazsa, yalanın kararttığı bir kalpte de doğruluk barınmaz. Bu yüzden, Hz. Peygamber:

«لَا يَجْتَمِعُ الْإِيمَانُ وَالْكَفْرُ فِي قَلْبِ امْرِئٍ وَلَا يَجْتَمِعُ الصِّدْقُ وَالْكَذِبُ جَمِيعًا وَلَا تَجْتَمِعُ الْخِيَانَةُ وَالْأَمَانَةُ جَمِيعًا»

“İman ile küfür, doğruluk ile yalancılık, hıyanet ile emanet bir şahsın kalbinde birlikte bulunamaz.” (İbn Hanbel, II, 349) buyurarak müminleri, nifakla itham edilmelerine sebep olabilecek her türlü davranıştan sakındırmıştır. Çünkü Müslüman’a yakışan, inandığı değerlere uygun hareket etmektir. İlkeli ve tutarlı davranmayarak çıkarlarına göre insanlara farklı davranışlar sergilemek ikiyüzlülüktür. Hz. Peygamber, güvenilmeyi hak etmediğinden bundan uzak durmaları için ashâbını uyararak şöyle buyurmuştur:

«مَا يَنْبَغِي لِذِي الْوَجْهِينَ أَنْ يَكُونَ أَمِينًا»

“İkiyüzlü olana güven olmaz” (İbn Hanbel, II, 290)

İman- eylem tutarsızlığı, samimiyeti zedeleyen ve toplumda güven duygusunu sarsan bir husus olarak görülmüş ve hem imanî hem de ahlâkî bir problem olması nedeniyle birçok âyet ve hadiste eleştirilmiştir. Toplumda, zaman zaman mümin olduğunu söylediği hâlde inancına aykırı davranışlar sergileyen, çeşitli çıkarlar için gerçek niyetlerini gizleyerek insanları aldatan kimseler bulunabilmektedir. İnançtaki samimiyetsizliğin davranışlara yansması sonucu gayri ahlâkî davranışlar yaygınlaşmakta ve git gide yadırganmaz hâle gelebilmektedir. Hâlbuki “din samimi olmaktır.” (Müslim, İmân, 95) İnancında samimi kimseye yakışan ise kalbindeki sağlam imanı hem Allah ile hem de insanlarla olan ilişkilerine dürüst bir biçimde yansıtmaktır.

• Müslüman Zorluklar Karşısında Yılmaz ve Dininden Taviz Vermez

Mümin dünyanın imtihan yeri olduğu bilincini taşıdığından hayatının her zaman istediği şekilde ilerlemeyeceğinin farkındadır. Hem dünya hayatının zorlukları hem de inandığı kutsi davanın savunuculuğu esnasında birtakım engellemeler ve mahrumiyetlerle karşılaşabilir. Başına birtakım musibetler ve zorluklar geldiğinde bazen duygusal açıdan sarsılabilir. Asıl olan bu sarsılmalar karşısında iman açısından kararlı duruş sergileyebilmektir. Zira mümin sarsıldığında ve sendelediğinde imanı onun elinden tutar ve onu yeniden ayağa kaldırır. Ebû Hüreyre’den nakledilen bir hadiste Allah Resûlü mümin ile kâfirin musibetler karşısındaki tavrını şu benzetme ile anlatır:

«مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ خَامَةِ الزَّرْعِ ، يَفِيءُ وَرَفُهُ مِنْ حَيْثُ أَتَتْهَا الرِّيحُ تُكْفِفُهَا ، فَإِذَا سَكَتَتْ اعْتَدَلَتْ ، وَكَذَلِكَ الْمُؤْمِنُ يُكْفَى بِالْأَبْلَاءِ ، وَمَثَلُ الْكَافِرِ كَمَثَلِ الْأَرْزَةِ صَمَاءٍ مُعْتَدِلَةٍ حَتَّى يَقْصِمَهَا اللَّهُ إِذَا شَاءَ.»

“Mümin, yeşil ekine benzer. Rüzgâr hangi taraftan eserse onu o tarafa yatırır (fakat yıkılmaz). Rüzgâr sakinleştiğinde yine doğrudur. İşte mümin de böyledir; o da bela ve musibetler sebebiyle eğilir (fakat yıkılmaz) Kâfir ise sert ve dimdik sedir ağacına benzer ki, Allah onu dilediği zaman (bir defada) sökü� devirir.” (Buhârî, Tevhîd, 31)

Karşılaştığı bela ve musibetlere sabırla mukavemet etmek ve en zor zamanlarda bile imanını muhafaza etmek müminin şiarındandır. Bu meyanda Allah Resûlü mümini en kıymetli cevher olan altına benzetir ve altının özünün yüksek ısıli bir eritme ocağında dahi değişmeyeceğini, dolayısıyla müminin de imanını her hâlükârda muhafaza edeceğini şöyle ifade eder:

«...وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّ مَثَلَ الْمُؤْمِنِ لَكَمَثَلِ الْقِطْعَةِ مِنَ الذَّهَبِ نَفَخَ عَلَيْهَا صَاحِبُهَا فَلَمْ تَغَيَّرْ وَلَمْ تَنْقُصْ...»

“...Muhammed’in canı elinde olan Allah’a yemin olsun ki mümin bir altın parçasına benzer; sahibi ona körükle üflese bile o ne değişir ve ne de azalır.” (İbn Hanbel, II, 199)

Bazı durumlarda ve zamanlarda doğru söylediğinde ve dürüst davrandığında kişi, birtakım zorluklarla karşılaşsa, sıkıntılar yaşasa da nihayetinde kazançlı çıkar. Çünkü yalanın günden başka kazandırdığı bir şey yoktur. Doru sözlü olmada ve dürüstlükte erdem ve fazilet, yalancılıkta ise kaybetmek vardır. Nitekim Tebuk Seferi’ne mazeretleri olmadığı halde katılmayan Ka’b b. Mâlik, Mürâre b. Rabîa ve Hilâl b. Ümeyye adındaki üç seçkin sahâbî, münafıklar gibi çeşitli yalanlarla bahane uydurmak yerine doğruyu söylemişlerdir. Her ne kadar büyük üzüntü ve utanç duysalar da nihayetinde affa mazhar olmuşlardır. (Tevbe 9/118) Doğru söyleyenler, dünya hayatında geçici zarara uğrasalar da nihai olarak alınları ak olacak, âhirette ise cennetle mükâfatlandırılacaklardır. Çünkü Efendimiz,

«اضْمَنُوا لِي سِتًّا مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَضْمَنْ لَكُمْ الْجَنَّةَ اصْدُقُوا إِذَا حَدَّثْتُمْ وَأَوْفُوا إِذَا وَعَدْتُمْ وَأَدُّوا إِذَا أَوْثَمْتُمْ وَاحْفَظُوا أَرْوَاجَكُمْ وَغَضُّوا أَبْصَارَكُمْ وَكُفُّوا أَيْدِيَكُمْ»

“Siz bana altı şeyi garanti edin, ben de size cennete girmeyi garanti edeyim: Konuştuğunuzda doğru söyleyin. Vadettiğiniz zaman vadinizi yerine getirin. Size bir şey emanet edildiğinde emanete riayet edin. Allah’ın yasakladığı günahlardan uzak durmak suretiyle iffetinizi koruyun. Harama bakmaktan sakının. Ve elinizi haramdan çekin” buyurmuştur. (İbn Hanbel, V, 323) Görüldüğü gibi ilk sırada “Konuştuğunuz zaman doğru söyleyin.” erdemini zikretmiştir. Öte yandan yalanın ve dürüst olmamanın kötü neticesi sadece dünya ile sınırlı değildir. Yalan söyleyenler, ahirette de bu günahlarının karşılığı ile yüz yüze geleceklerdir.

- **Allah’a Teslim Olan Mümin, Her Durumda Meşru Yöntemleri Benimser**

Mümin nerede olursa olsun, her durumda taleplerini dile getirirken daima hakkaniyet çizgisinde hareket etmelidir. Çünkü İslâm, hakkı olmadığı hâlde bir şeyi elde etmek veya bir sorumluluktan kurtulmak için gayrimeşru yollara başvurmayı kesin bir şekilde yasaklamıştır. Zira bu yola tevessül etmek, başka birinin hakkını gasp etmek ve zulmetmek olur.

Kişinin kendisini veya ait olduğu dini sosyal çevreyi hakikatin tek temsilcisi gibi kabul ederek bu çevrenin menfaatine olan şeylere ulaşmak için her yolu mübah görmesi de kul hakkı ihlalidir ve İslam’la asla bağdaşmayan menfaatçi bir düşüncenin tezahürüdür. Bu tür haksızlıklar sosyal hayatta veya birtakım hakları elde etme esnasında gözlemlenebilmektedir. Örneğin 15 Temmuz gecesinde masum insanların canlarına kıyan, his yoksulu canilerin buldukları konumlara gelirken esas aldığı kriter de bu olmuştur. Kendileri lehine olan her şeyi yapmayı mübah sayarak İslam’ın en büyük günahlardan saydığı ve bütün insanlığı öldürmek gibi kabul ettiği cana kıyma gaddarlığını sergilemişlerdir. Onları bu bozgunculuğa sürükleyen şey, en temel konularda dahi meşru yolu terk etmeleri olmuştur. Bundan dolayı olası bütün tehlikeleri bertaraf etmek için malların ve hakların elde edilmesinde meşruiyet, hakkaniyet ve adalet esas alınmalı ve gayrimeşru yollara başvurulmak suretiyle hak ihlallerinden uzak durulmalıdır. Hakkaniyet ve adaleti esas almayıp tarafgir bir tutumla gayrimeşru yola girmek, İslam’ın açık hükümlerini çiğnemekle kalmayıp zulmetmek ve adaleti ayaklar altına almak anlamı taşır.

Herkes için geçerli olan meşru yolun bir kısım özelliklerinden dolayı bazıları için terkedilmesi, hakkaniyete sığmaz. Zira Hz. Peygamber her konuda adaleti tavsiye etmiş, özellikle cezaların uygulanmasında iltimasa, adam kayırmaya, yakınları gözetmeye asla müsaade etmemiş ve ister yakın ister uzak olsun, hukukun herkese eşit şekilde tatbik edilmesini emrederek

«أَقِيمُوا حُدُودَ اللَّهِ فِي الْقَرِيبِ وَالْبَعِيدِ وَلَا تَأْخُذْكُمْ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَائِمَةً»

“Sakın hiçbir kınayanın kınaması sizi, Allah(ın hükmünü uygulama) hususunda bundan alıkoymasın!” buyurmuştur. (İbn Mâce, Hudûd, 3) Görüldüğü üzere güçlüye ve nüfuzlu kişilere uygulanan bu iltimas ve gayrimeşru yol, Hz. Peygamber tarafından reddedilmiş ve onun yerine hakkaniyet emredilmiştir. Çünkü onun nezdinde akrabalık, şan, şeref, zenginlik gibi niteliklerin hiçbiri hakka tercih edilemez. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوُّوا أَوْ تَعَرَّضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا﴾

“Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. (Şahitlik ettikleriniz) zengin veya fakir de olsalar (adaletten ayrılmayın). Çünkü Allah ikisine de daha yakındır. (Onları sizden çok kayırır.) Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer (şahitlik ederken gerçeği) çarpıtırsanız veya (şahitlikten) çekinirseniz (bilin ki) şüphesiz Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.” (Nisâ, 4/135)

Görüldüğü gibi kişinin kendisi, ana babası ve yakın akrabası aleyhine de olsa şahitlik ederken doğruluktan sapmaması ve adaleti tesis etmesi emredilmiştir.

Meşru yöntemlerin ve yolların görev ve sorumlulukların dağıtımında da gözetilmesi gerekir. Zira işlerin bereketli ve verimli yürütülebilmesi söz konusu işleri üstlenenlerin liyakat sahibi olmasını gerektirir. Bu hakikati görmezden gelerek grupsal aidiyeti ön plana çıkarmak suretiyle bir hak elde etmek veya göreve gelmek adaletle bağdaşmaz. Çünkü elde edilen hak bir mesuliyet, alınan görev de aslında bir emanettir. Emaneti koruyabileceğine inanan bunu üstlenmelidir. Kur'an-ı Kerim'de bu gerçek şu şekilde dile getirilir:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾

“Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor.” (Nisâ, 4/58)

İşler liyakat ve yeterlilik sahibi ehil kimselere verilmelidir. Aksi halde hak etmedikleri ve ehil olmadıkları hâlde gayrimeşru yollarla bu işleri üstlenen kimseler, işlerini düzgün yapamayacakları gibi, o işe ehil olan insanların mağdur olmasına ve toplumsal huzursuzluğa sebebiyet vereceklerdir. Oysaki İslâm'ın değerlerinin üzerine bina edildiği “hak” kavramı, “kul hakkı (hukûku'l-ibâd)” ve “Allah hakkı (hukûkullah)” olarak sınıflandırılmış ve kamu hakkı, hukûkullah kapsamında değerlendirilmiştir. Kamu yarar ve düzeninin gerçekleşmesi, toplumun huzurlu ve düzenli bir hayata sahip olması bu haklara riayeti gerektirir. Toplumun her ferdinin üzerinde hak sahibi olduğu kamu malları, topluma ait mekânlar, araç ve gereçler, gelirler, doğal kaynaklar gibi oldukça geniş bir alana sahiptir ve tüm bunların titizlikle korunması gerekir. Toplum, ahlâkî değerlere karşı duyarlı olmalı, helâl haram dengesine dikkat etmeli ve hak kavramının önemini daima akılda tutmalıdır.

Sonuç olarak kişi, elde edeceği malı, hakkı ve görevi meşru yollarla elde etmelidir. Rızıkını daima meşru alanlarda ve meşru yöntemlerle aramalıdır. Aksi halde kişi, hem dünyada hem de âhirette ağır bir vebal altına girer. İslâm da insanın boynuna yüklenen bu ağır vebalin onu dünyada ve âhirette zor durumda bırakacağı konusunda uyarılmaktadır. Allah Teâlâ, kullarını helâl ve temiz olan rızıklara yönlendirip (Mâide, 5/88; Enfâl, 8/69) onlara mallarını haksız sebeplerle ve haram yollarla yememeleri uyarısı yaparken, (Bakara, 2/188) Resûlullah da ümmetine rızık konusunda mutedil olup yasak yollara başvurmamaları konusunda şöyle seslenmektedir:

«أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ وَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ فَإِنَّ نَفْسًا لَنْ تَمُوتَ حَتَّى تَسْتَوْفِيَ رِزْقَهَا وَإِنْ أْبْطَأَ عَنْهَا فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ خُذُوا مَا حَلَّ وَدَعُوا مَا حَرَّمَ»

“Ey insanlar! Allah’tan sakınınız ve rızık peşinde koşarken bunu en güzel şekilde yapınız. Zira hiçbir canlı, yavaş bir şekilde dahi olsa, rızkını tas tamam almadan can vermeyecektir. Öyleyse Allah’tan sakınınız ve rızık peşinde koşarken bunu en güzel şekilde yapınız. Helâl olanı alınız ve haram olanı da terk ediniz.” (İbn Mâce, Ticaret, 2)

• **Takiyye’den Uzak Durur**

Müslümanın inancı ile pratiğe yansıyan eylemleri arasında bir tezat veya çelişki bulunması imkânsızdır. Mümin, kalbiyle tasdik ettiğini fiilen inkâr anlamına geleceğinden kalbiyle tasdik ettiği değer aksine bir fiilde bulunmaz. Zira kalbindeki iman başka, dile getirdiği sözü ve eyleme döktüğü fiili başka olması durumunda nifak alameti taşıma tehlikesine düşeceğinden bundan fersah fersah uzak durur. Bunu hakikati çarpıtmak için takiyye yapma olarak görür. Oysaki mümine birtakım dünyalıklar elde etmek adına imanını, inancını ve gerçek düşüncesini gizlemek ve İslam’ın haram kıldığı şeyleri yapmak yakışmaz. İnsanın ancak hayatı tehlikede olduğunda ruhsat olarak başvurabileceği inancı gizlemeyi, sosyal mevkiisini kaybetmemek için hayatının olağan bir parçası haline getirmesi büyük günahdır. Müslüman, inancından utanmayan, onu yaşamaktan korkmayan, sahte figürlerin telkinleriyle dünyalık birtakım menfaatleri temin için haramı helal, helali haram kabul etmeyen kişidir. Çünkü ﴿فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ﴾ (... “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol...” (Hud 11/112) hitabı bunu gerektirir. Ayrıca mümin, iman ettikten sonra istikamet sahibi olmasının yolunun inandığı şeyin hilafına hareket etmemesinden geçtiğinin bilincindedir. Çünkü cennetle müjdelenenin, ahirette korku ve hüzünden kurtulmanın yolu istikamettir. Nitekim Yüce Allah:

﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾

“Şüphesiz "Rabbimiz Allah'tır" deyip de, sonra dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: "Korkmayın, üzülmeyin, size (dünyada iken) vadedilmekte olan cennetle sevinin!" (Fussilet, 41/30)

ALLAH KATINDA DİN İSLAM'DIR¹⁰

﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾

“Şüphesiz Allah katında din İslâm'dır.” (Âl-i İmrân, 3/19)

* * * * *

Din, kişinin yaratılış amacına uygun bir hayat sürebilmesi ve bu amacı belirli bir disiplin içinde gerçekleştirebilmesi için kendisine yol gösteren kurallar bütünüdür. Din, bir tarafın kutsal buyruk ve egemenliğine diğer tarafın uyum ve bağlılığına dayalı ilişkileri düzenleyen bir kurum olmakla beraber, serlevha yaptığımız bu âyet-i kerîmeden, Kur'an'a göre Allah katında dinin ve dindarlığın değer taşımasının, iradî bir teslimiyet üzerine kurulu olması şartına bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka anlatımla İslâm'a göre din, akıl sahiplerini kendi istek ve iradeleriyle hayra ve mutluluğa yönlendiren bir kurum, beşerin kendi seçimine dayalı fiillerini düzenleyen ilâhî bir kanundur.

Kur'an-ı Kerîm'de “İslâm” kelimesinin geçtiği ilk yer bu ayettir. İslâm'ın sözlük anlamı, bağlanmak, itaat etmek, teslim olmak, esenlik ve barış içinde olmaktır. Terim olarak İslâm, “Hz. Muhammed'in (s.a.s.) din adına bildirdiklerinin tamamını bütün varlığıyla benimsemek ve bunu ortaya koyan bir teslimiyet içinde olmak” demektir. Hz. Peygamber'in getirdiği hak dinin adı da İslâm'dır.

Bütün Peygamberlerin Tebliğ Ettiği Dinin Adı: İslam

Bütün ilâhî dinler, tevhid esaslı, yani Allah'ın birliği esasına dayalıdır. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in (s.a.s.) tebliğ ettiği İslâm dini ile diğer peygamberlerin getirdiği dinler temelde birleşirler. Bununla beraber İslam âlimlerinin bir kısmına göre İslâm dini ve İslâm ümmeti tabirleri sadece Hz. Muhammed'in getirdiği din ve onun mensupları için kullanılabilir. Kur'an'ı Kerim'de yer verilen bu tür nitelendirmeler peygamberlerle alâkalıdır. İslâmiyet, önceki hak dinlerle temelde uyuşsa bile, bu dinin kendine ait özellikleri ve mensubu olan ümmete özgü hükümleri vardır. Diğer bir grup âlimlere göre ise, önceki ilâhî menşeli dinlerin de İslâm olarak anılması mümkündür. Onlara göre Kur'ân-ı Kerîm'de bu anlayışı destekleyen bazı ayetler şu şekildedir:

﴿مَا كَانَ إِبْرَاهِيمَ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا﴾

¹⁰ Murat PEÇE, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

“İbrahim, ne Yahudi, ne de Hristiyan idi; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru müslüman idi.”

(Âli İmran, 3/67)

Bu ayette Hz. İbrahim (a.s.) için müslüman ifadesi kullanılmıştır.

﴿فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَأَشْهَدُ بِأَنَّ أُمَّسَلْمُونَ﴾

“İsa, onların inkârlarını sezince, “Allah yolunda yardımcılarım kim?” dedi. Havariler, “Biziz Allah yolunun yardımcıları. Allah’a iman ettik. Şahit ol, biz müslümanlarız” dediler.” (Âli-i İmran 3/52)

Bu ayette de İsa'nın (a.s.) Havarileri için müslümanlar tabiri kullanılmıştır.

﴿هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا...﴾

“Allah sizi hem daha önce (ki kitaplarda) hem de bunda (Kur'an'da) müslüman diye isimlendirdi.” (Hac 22/78)

Bu ayette de iman edenler, daha önceki kitaplarda ve Kur'an'da müslüman olarak isimlendirilmiştir.

﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾

“Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a ve torunlarına indirilene, Musa'ya ve İsa'ya verilen ve diğer peygamberlere Rableri tarafından verilene iman ettik, onlar arasında bir ayırım yapmayız, biz de Müslümanlarız, deyin.” (Bakara, 2/136)

Bu ayette de peygamberlerin mesajının temelde bir ve aynı olduğu ve bunun da İslâm'dan ibaret olduğu ifade edilmiştir.

Bu anlamıyla İslâm; sadece son peygamber olan Hz. Muhammed'in (s.a.s.) getirdiği dinden ibaret değil, bütün peygamberlerin getirdiği bir inanç sistemidir. Bu bakımdan insanlığı tevhid inancına davet noktasında, peygamberlerin tamamının vazifesi aynıdır ve bütün peygamberlerin ilk daveti tevhidedir. Çünkü tevhid, Hak yoluna girmenin başlangıcı ve Allah'a inanmanın ilk basamağıdır. Hak din, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem (a.s.) ile başlamış, Hz. Muhammed (s.a.s.) ile son bulmuştur. Dolayısıyla Allah'ın peygamberler aracılığıyla farklı zamanlarda gönderdiği dinin esası aynıdır.

Diğer Din ve İnanç Mensuplarına Bakışımız

Kur'an'a göre, herkesin aynı inanca sahip olmasını sağlamak, Allah'ın gücü dâhilinde olmasına rağmen Allah böyle dilememiş, herkesin neye nasıl inanacağını kararını, kişilerin kendi

tercihlerine bırakmıştır. Peygamberlere ise insanların bu tercihi doğru yapmalarına katkıda bulunmak için, rehberlik yapma (tebliğ ve tebyin) görevini vermiştir.

İslam dini, müslümanların ehl-i kitapla ve İslâm topraklarında yaşayan gayrimüslimlerle ilişkilerin nasıl olması gerektiği hakkında genel esaslar belirlemiştir. İslâm, müslümanlarla savaşmayan, onlara karşı saldırıya geçmeyen, yapılan anlaşmayı bozmayan, saldıranlara gizli-açık yardımda bulunmayanlara karşı iyi davranmayı, adaletle muamele etmeyi emretmiştir. Bu ilkeyi en güzel şekilde aşağıdaki ayet bize ifade etmektedir. Çünkü amaç, ıslah edip doğru yola davet etmektir.

﴿لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾

“Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı adil davranmanızı yasak kılmaz; doğrusu Allah adil olanları sever.”

(Mumtebine, 60/8)

Hz. Peygamber (s.a.s.) özellikle Medine’de yaşadığı dönemde Yahudi ve Hıristiyanlarla ilişkileri neticesinde, komşuluk, yeme-içme, evlilik, hediyeleşme ve ticaret gibi çeşitli konularda birtakım sosyal kurallar oluşturmuş, İslam’ın temel hükümlerine ters düşmeyecek şekilde onlarla ticari ve sosyal ilişki kurmaktan kaçınmamıştır.

Hz. Peygamber’in (s.a.s.) ehl-i kitap ile olan muamelelerine şu örnekler verilebilir:

- Mekke’deki zorlu günlerin akabinde Resûlullah (s.a.s.), ashabıyla yaptığı istişare sonrasında Habeşistan’a gitmelerini tavsiye etmiş ve bu hicret gerçekleşmiştir. Hristiyan kral Necaşi’nin Müslümanlara kucak açmasından rahatsız olan Mekkeliler, ona bir heyet göndererek ülkesine sığınan Müslümanları teslim etmesini istemeleri üzerine kral, Müslümanlara: "Gidin, artık bu topraklarda serbestsiniz. Kim size kötü bir söz söylese zarar görür. Bana dağlar kadar altın bağışlasalar sizin en ufak bir zarar dahi görmenize izin vermeyeceğim..." (İbn-i Hişâm, *es-Sîre*, I, 74-76) Bu sözlerden sonra Müslümanlar Afrika'nın bu şefkatli ülkesinde yıllarca huzur içinde yaşamışlar ve İslam’ı bu ülke insanlarına tebliğ etmişlerdi. Din farkı olmasına rağmen seviyeli ve erdemli bir ilişkinin toplumsal yaşamı nasıl huzurlu bir ortama dönüştürdüğünü göstermesi bakımından, ilk Müslümanların bu tecrübeleri oldukça dikkat çekicidir.
- Resûlullah (s.a.s.), ehl-i kitap ile ilişkilerinde rıfk ve yumuşaklıkla muameleyi benimsemiştir. Nitekim Yahudiler Resûlullah’a (s.a.s.) “es-sâmü aleyküm” (ölüm senin üzerine olsun) şeklinde selam verdiklerinde Hz. Âişe validemiz, bu şekilde selam vermelerine kızar ve

“ölüm sizin üzerinize olsun!” derdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.), Âişe validemize şöyle demiştir:

«مَهْلًا يَا عَائِشَةُ، إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرَّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَدْ قُلْتُ: وَعَلَيْكُمْ»

“Kızma ya Aişe! Allah bütün işlerde yumuşaklıkla muameleyi sever.” Hz. Âişe: Ey Allah’ın Elçisi! Onların ne dediklerini duymadın mı? deyince, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Ben de “Ve aleyküm” (yani söylediğiniz sözü size iade ediyorum) dedim.” (Buhari, Edeb 35)

- Hz. Peygamber (s.a.s.), gayrimüslimlerin haklarını arama konusunda onların yanında olmuştur. Nitekim Yahudi Zeyd b. Sû’ne, hakkını talep ederken Hz. Peygamber ve soyu hakkında ileri geri söylenmiş; Hz. Ömer (r.a.) buna müdahale etmek isteyince, Hz. Peygamber (s.a.s.) “Ona münasip şekilde hakkını istemesini, bana da iyi bir şekilde parasını ödememi tavsiye etseydin daha iyi olurdu.” demiştir. (Heysemî, Mecmau’z-zevâid, VIII, 242).
- Hz. Peygamber (s.a.s) müslümanlar arasında yaşayan ve onlara karşı kötü emeller beslemeyen gayrimüslimlere din ve hayat hakkı tanımıştır.

مَنْ قَتَلَ مُعَاهِدًا لَهُ ذِمَّةُ اللَّهِ وَذِمَّةُ رَسُولِهِ، فَلَا يَرِخُ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ

“Müslümanlardan kim, Allah’ın ve Resûlü’nün teminatı altında olan muâhedi (yani dinen geçerli sayılan teminata sahip olan bir zimmiyi/gayrimüslim vatandaşı) haksız yere öldürürse Cennet kokusu alamaz.” (İbn Mâce, Diyât 32)

- Hz. Peygamber, beşeri ilişkiler konusunda din ayrımı yapmaz, insanı insan olduğu için değerli görürdü. “Resûlullah’ın (s.a.s.) yanından bir cenaze geçti de, o ayağa kalktı, kendisine onun bir Yahudi olduğu söylenince: “O da bir can değil mi?” cevabını verdi” (Müslim, Cenâiz, 81)
- Beşeri ilişkilerin en önemli türlerinden biri olan komşuluk ilişkilerinde de Hz. Peygamber, Müslüman gayrimüslim ayrımı yapmaz ve komşularla ilişkisine özen gösterir, hasta olanları ziyaret ederdi. Nitekim Hz. Peygamber’in Medine’de Yahudi komşuları vardı. Onların hak ve hukukunu gözetirdi. Hatta kurban kesip etini dağıtacağı zaman Hz. Aişe validemize “Yahudi komşumuzdan başla” buyurmuştur. (Kurtubî, el-Câmi’, V, 188.)
- Allah Resulü, yeni bir toplum oluştururken ehl-i Kitaba benzememeye, inanç, ibadet, muamelat, ahlak gibi hayatın her alanında özgün bir toplum oluşturmaya özen göstermiştir. İslam toplumunun kendi öz benliğini kazanması gerektiğine işaretlerle, “مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ” / Kim bir kavme benzerse o da onlardan sayılır” (Ebu Davud, Libas, 4) diyerek bu konuda ümmetini

uyarmıştır. Ancak bununla birlikte anlaşmalar çerçevesinde ehl-i kitabın giyim-kuşam, yeme-içme, örf-adetlerine müdahale etmemiştir.

- Hz. Peygamber (s.a.s.) Medine’de yaşayan Yahudilerle rehin, borç vd. meşru ticarî faaliyetlerde bulunurdu. (Tirmizî, Büyû’ 7)

Dinler Arası Diyalogun Mahiyeti

Asr-ı Saadette ve sonraki zamanlarda müslümanlar, ehl-i kitap olan hristiyan ve yahudiler ile iç içe yaşamışlar, birbirlerinden borç alıp vermişler, ticari ilişkilerde bulunmuşlar, komşuluk ve diğer insani ilişkilerde birbirlerine karşı hoşgörü içerisinde bulunmuşlardır. Kimse kimsenin, inancına ve ibadetine karışmamıştır. Bu durum, zaten İslâm’ın da bir emridir. Ancak, İslâm’ın bu anlayışını istismar eden bazı çevreler “Dinlerarası Diyalog ve Hoşgörü” adı altında üç dini belli bir eksen etrafında toplamaya ve dinleri birleştirmeye çalışmışlardır. Halbuki diyalog dinlerarası değil, ancak din mensupları arasında yapılabilir. Bu da, çeşitli din mensupları arasındaki, siyasi, ekonomik, sosyal boyutlu ilişkilerdir. Bu tür diyaloglar; dün vardı, bugün de var, yarın da olacaktır.

Müslümanları hristiyanlaştırmak için faaliyet gösteren misyonerler, Ortadoğu’da büyük bir dirençle karşılaşınca müslümanların dini şuurunun yok edilmesini hedeflemişlerdi. Diyalog faaliyetleri ile hristiyanlığın da hak bir din olduğu konusu işlenerek, öncelikle müslümanların Hristiyanlığa bakış açısını değiştirme gayesi güdülmüştür. Bunu sağlamak için de, “İslam dini son dindir, diğer dinler tahrif edilmiş olup batıldır” inancından vazgeçirmenin yolları aranmıştır. Hâlbuki Kur’an-ı Kerim, İslamiyet’in “son din” olduğunu, diğer dinlerin ise geçersiz olduğunu açıkça bildirmiştir. Dolayısıyla bir Müslüman bunun aksini düşünemez. Böyle düşündüğü, inandığı hatta şüphe ettiği takdirde dinden çıkmış olur.

İslamiyet’in son din, Hz. Muhammed’in (s.a.s.) son peygamber olduğu, ona inanmadan sadece Allah’ın birliğine inanmanın Müslüman olmak için yeterli olmadığı ve bu inanışta olanların küfür içinde oldukları çeşitli ayet-i kerimelerde ve hadis-i şeriflerde ifade edilmiştir. Bunlardan bir kısmı şu şekildedir:

﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾

“Şüphesiz, Allah katında din İslâm’dır” (Âli İmran, 3/19)

﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ. وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

“Kim, İslâm’dan başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır.” (Âli İmran, 3/85)

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾

“Biz, seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler.” (Sebe’, 34/28)

﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾

“Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah’ın Resûlü ve nebîlerin sonuncusudur.” (Ahzâb, 33/40)

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

“Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı seçtim.” (Mâide, 5/3)

Ayetlerden anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ, din olarak İslâm’ı seçmiş ve bu dini kemale erdirmiştir. Yine peygamberlerin sonuncusunun Hz. Muhammed (s.a.s.) olduğu ve yeryüzündeki bütün insanlara peygamber olarak gönderildiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla kemale erdirilmiş son din olan İslâm’a, İslâm’ın öğretilerine ve bu dinin peygamberi Hz. Muhammed’e (s.a.s.) inanılmaması küfrü gerektirir.

Meşhur Cibril (a.s.) hadisinde Hz. Peygamber (s.a.s.) İslâm’ı şu şekilde tarif etmiştir:

«الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ...»

“İslâm, Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in (s.a.s.) O’nun Resûlü olduğuna inanmandır...” (Buhârî, İmân 38; Müslim, İmân 1)

«بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامَ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ»

“İslâm beş şey üzerine kurulmuştur: Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Resûlü olduğuna şهادet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek, ramazan orucunu tutmak.” (Buhârî, İmân 1; Müslim, İmân 21)

«لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يُؤْمِنَ بِأَرْبَعٍ: يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ بَعَثَنِي بِالْحَقِّ، وَيُؤْمِنُ بِالْمَوْتِ، وَبِالْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ، وَيُؤْمِنُ بِالْقَدَرِ»

“Bir kimse dört şeye iman etmedikçe mümin olamaz: Allah’tan başka hiçbir ilah olmadığına, benim Allah’ın Resûlü olduğuma ve beni hak ile gönderdiğine, ölüme ve ölümden sonraki dirilmeye ve kadere iman etmek.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 152; İbn Mâce, Sünnet 10; Tirmizî, Kader 10)

Hiz. Peygamber (s.a.s.) Hiz. Muâz'ı Yemen'e gönderirken ona şöyle emir vermiştir:

«إِنَّكَ سَتَأْتِي قَوْمًا أَهْلَ كِتَابٍ، فَإِذَا جِئْتَهُمْ، فَادْعُهُمْ إِلَى أَنْ يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ...»

“Muâz, şüphesiz ki sen Ehl-i Kitap bir kavme gideceksin. Onların yanına vardığın zaman, onları Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahadet etmelerine çağır.” (Buhârî, Zekât 64, Megâzî 63; Ebû Dâvûd, Zekât 4)

Resûlullah (s.a.s.), huzuruna gelip kendisinden birtakım buyruklar isteyen Abdülkays heyetine şöyle buyurmuştur:

«أَمْرُكُمْ بِأَرْبَعٍ وَأَنْهَائِكُمْ عَنْ أَرْبَعٍ؛ الْإِيمَانَ بِاللَّهِ، ثُمَّ فَسَّرَهَا لَهُمْ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ، وَإِقَامَ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ، وَأَنْ تُؤَدُّوا إِلَيَّ خُمْسَ مَا غَنِمْتُمْ...»

“Size dört şeyi emrediyor, dört şeyi de yasaklıyorum: 1- Allah'a İmanı, (sonra bunu kendilerine açıklayarak) Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim O'nun Resûlü olduğuna inanmayı, 2- Namazı kılmayı, 3- Zekât vermeyi; 4- Bir de aldığınız ganimetlerin beşte birini vermenizi (emrediyorum).” (Buhârî, Namaz Vakitleri 2; Müslim, İmân 23)

«أَمَرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ، فَإِذَا فَعَلُوا، عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ، وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا، وَحَسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ»

“Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şahadet edinceye, namazı dosdoğru kılıncaya ve zekâtı verinceye kadar insanlarla savaşmak bana emredildi. Bunları yaptılar mı canlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâm haklarından bir hak karşılığı olursa o başka! Hesapları da Allah'a kalmıştır.” (Buhârî, İmân 15; Müslim, İmân 63)

«مَا مِنْ أَحَدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ، إِلَّا حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ»

“Hiçbir kimse yoktur ki, kalbinden tasdik ederek Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Resûlullah olduğuna şahadet etsin de Allah onu ateşe haram etmesin.” (Buhârî, İlim 49; Müslim, İmân 47)

«لَا يَشْهَدُ أَحَدٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ، فَيَدْخُلَ النَّارَ»

“Kim Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in (s.a.s.) O'nun Resûlü olduğuna şahadet etmezse cehenneme girer.” (Müslim, İmân 54; Ebû Ya'lâ, Müsned, III, 74)

Sonuç olarak; İslâm, yüce Allah'ın insanlık âlemine son mesajıdır. İrk, renk, dil ve din farkı gözetmeksizin her ferden inanç ve yaşam özgürlüğünü koruma altına almıştır. Müslümanlar tarih boyunca sosyal varlık olmanın bir gereği olarak, çoğu zaman toplum içerisinde dinî ve kültürel bakımdan farklı olan insanlarla hoşgörü içerisinde beraber yaşamıştır. Dolayısıyla

müslümanlar; kendisiyle savaşmayan, birtakım maddi-manevi ihanetler içerisinde bulunmayan gayrimüslimlerle beşeri münasebetler noktasında Hz. Peygamber'i (s.a.s.) örnek almalı, onları İslam'a ısındırmak, hidayetlerine vesile olmak için son derece titiz davranmalıdır. İnanç, ibadet, dini değerler ve onlara benzeme hususunda ise asla taviz vermemelidir. Diyalog, hoşgörü vb. adlar altında müslümanların inancını, kültürünü, manevi değerlerini sarsmaya, yok etmeye çalışan birtakım çevrelere karşı son derece uyanık ve şuurlu olmalıdır.